

9

LETO IX

GLASILO
NABAVLJALNE ZADRUGE
USLUŽBENCEV DRŽAVNIH
ŽELEZNIC V LJUBLJANI

VI. gospodinjski in kuharski tečaj za železničarske žene in dekleta.

Vpisovanje gojenk v ta tečaj se bo vršil dne 28. in 29. septembra t. l. ob 10. uri v pisarni železničarske menze v Ljubljanskem dvoru (Pražakova ulica).

Redni pouk v tečaju se bo pričel v ponedeljek dne 2. oktobra 1933 ob 18. uri 15 minut v prostorih železničarske menze.

Ker je število gojenk omejeno, imajo prednost one priglašene gojenke, ki so dovršile 16. leto starosti in ki že pomagajo doma v gospodinjstvu. Druge gojenke pridejo na vrsto pri naslednjih tečajih.

Kakor doslej se vrši tudi ta tečaj le ob večernih urah od 18. ure 30 minut do 22. ure, in sicer 4krat tedensko (dvakrat teoretično in dvakrat praktično).

V tečaju se podučujejo sledeči predmeti: nauk iz gospodinjstva, zdravstvo, serviranje, kuhanje, šivanje in likanje. Sporedno s tem tečajem se bo poučevalo tudi o konserviranju sadje in sočivja.

Ukovina znaša 150 Din, prispevek za učila in pripomočke 5 Din mesečno. Ukovina s prispevkom vred se plača vsakega prvega v mesecu vnaprej.

Vsa nadaljnja pojasnila se dobe v pisarni železničarske menze v uradnih urah.

G. Rudolf Ocvirk sprejme učenca

za mesarsko obrt. Prošnje je oddati v mesnici v Kolodvorski ulici. — Zahteva se dovršena dvorazredna trgovska šola.

Članstvo obveščamo, da je zadruha sklenila dogovor z gosp. Tišler-jem Ivom, krojaškim mojstrom v Ostrožnem pri Celju, pri katerem si lahko naši člani naročijo izdelavo obleke ob enakih pogojih kot pri združnih krojačih v Ljubljani, t. j. na obroke na podlagi nakaznic.

France Veber:

Internacionalizem in združništvo.

Večkrat čujem mnenje, češ, da so za nami časi nacionalnih, narodnih vzorov in da mora na njihovo mesto stopiti zares dokončna in torej internacionalna ali mednarodna ureditev vseh osnovnih socialnih odnosov. Marsikdo bi utegnil celo misliti, da postaja tako naziranje tudi po moji filozofiji še posebej potrjeno. Saj jaz venomer ponavljam, da naj bo temeljno merilo vsega socialnega prizadevanja samo človek in torej oni »človek«, kakor je oživotvorjen pri vseh narodih in kakor ga neposredno zadene samo še razlika med svojstveno človeškim in pa — živalskim življenjem. Ideja človeštva potemtakem ni in ne more biti nacionalno omejena. Na drugi strani me moja filozofija sili v vrste zagovornikov združne misli in me takó tudi s te plati približuje končnemu internacionalnemu motrenju socialnega življenja: ali ni namreč združna misel vsaj na svojem vrhuncu tudi svojstveno človečanska, mednarodna misel? Seveda pa je vsak, ki hoče moje misli takó tolmačiti, dolžan, da mi v prvi vrsti pové, kaj mu »internacionalizem« tudi stvarno ali dejanski pomenja. In da mu grem tudi v tem oziru še sam na roko, ugotavljam, da nas že dosedanja zgodovina človeštva poučuje zlasti o peternem internacionalizmu; je to verski, državni, gospodarski, kapitalistični in stanovski internacionalizem.

Verski internacionalizem je morda najstarejši in osnova mu je vera, taka določitev razmerja človeka do Boga, ki naj bi bila za vse ljudi in torej tudi za vse narode enako veljavna in enako obvezna. Državni internacionalizem kajpada podreja vse sami državni misli in stremi tako za ciljem, kakor je bil obistinjen na pr. že v časih starorimskega državnega imperija, ki je skorajda vse tedaj znane narode svetá združil v eno državno celoto. Mlajši je gospodarski internacionalizem, ki vidi vrhovno socialno vrednoto v gospodarstvu in še dodaja, da je vprav gospodarska misel že po lastni naravi svojstveno človečanska in torej mednarodna misel. Sprva je bil ta internacionalizem, da se takó izrazim, še živ in je skušal tudi sam slediti

znanemu klicu po »bratstvu, enakosti in svobodi«, ali kaj hitro je zanj »gospodarstvo« postalo le toliko kakor več ali manj neomejena posest — samih sredstev življenja: gospodarski internacionalizem se je spremenil v kapitalističnega, gospodarko delo je postalo samo lov za denarjem. Ta razvoj pa je možen le pod pogojem, da še ostanejo milijoni in milijoni obubožanih in izkoriščanih; internacionali kapitalističnega gospodarstva se je zato postavila po robu internacionala gospodarskega trpljenja. To dela umevno, da je kapitalistični internacionalizem v vedno obupnejši borbi z novim stanovskim internacionalizmom, zlasti pa z internacionalo delavskega stanu, o katerem gre glas, da sam kapital ustvarja in da naj ga zato tudi sam ima in uživa.*

Da se vrnem na svoje naziranje glede na vprašanje nacionalizma in internacionalizma!

Res je, da moja filozofija je in hoče biti filozofija človeka; ali enako je res, da ta filozofija je in hoče biti filozofija dejanskega človeka, čigar življenje je izkustveno izpričano in ne le umetno izmišljeno. Tak, dejanski človek pa vprav prvenstveno ni nobeno internacionalno ali mednarodno bitje. Za takega človeka so zlasti značilni neposredni življenski odnosi do bližnjega in govoriti moramo celó o zakoniti četvorici takih odnosov. Dejanski človek je v prvi vrsti družinsko bitje, je član neke »družine«. Preko družine je človek nadalje plemensko bitje, je član nekega »plemena«, ki mu daje vse take neposredne instinkte in gone, kakor so na pr. že sami živali za uspešno vztrajanje neobhodno potrebni. Značilna stran družine je namreč v neposrednem krvnem sorodstvu njenih članov in zato je tudi življenje družine v bistvu še vseskozi nesporedno in instinktivno gonsko. Ali tudi »pleme« je stvarno samo primerno razširjena družina in je zato tudi na točki plemena še v ospredju instinktivno-gonsko življenje in ne sila razuma in volje. Šele tedaj, ko se posamezna plemena strnejo v obliki posebne narodne socialne zajednice, prične razven neposrednega življenskega instinkta in slepega življenskega gona delovati tudi pravi socialni razum in prava socialna volja. Zato se šele na tej stopnji porajajo pravi kulturni dogodki, kakor jih beleži recimo zgodovina narodne umetnosti, narodnega gospodarstva, narodne znanosti; zato bomo tudi živalstvu pripisovali zmožnost in potrebo nekega družinsko-

* Pripomniti še je, da med posameznimi internacionalizmi kajpada ni ostre zgodovinske meje. Šele Kristovo naročilo apostolom, da naj učijo vse narode, in njegov opomin, da njegovo kraljestvo ni od tega sveta, je poudaril pravi internacionalni značaj krščanstva na eni strani in ostro mejo — med krščansko in državno mislijo na drugi. Od tedaj naprej pa ugotavljam samo dva v resnici pomembna toka v nadaljnjem socialnem razvoju, namreč versko-duhovnega in državno-gospodarskega, pri čemer se prvi vedno bolj čisti, drugi pa vedno hitreje prenavlja in iz oblike v obliko spreminja. Zdi se mi celó, da gremo nasproti vsesplošnemu priznanju prvenstva duhovnih vrednot pred zgolj gospodarskimi: celó internacionala delavskega stanu si prizadeva vzbuditi vtis, da je obenem glasilka neke nove vere, neke nove religije...

plemenskega življenja, dočim menda nihče ne bo stikal še za posebnim »narodnim« razvojem živalstva. In zato je človek šele preko plemena še narodno bitje, še član nekega »naroda«, ki mu daje tudi mesto »kulturnega« (zgodovinskega) bitja na svetu. Zadnji nadaljnji korak v tej smeri pa vede do človeka kot — nacionalnega bitja. Kako to? Kakor tvoré posamezne družine v svoji celoti še pristojna plemena, le-ta pa pristojne narodne skupine, s katerimi šele se pričenja pravi kulturno-socialni razvoj življenja na zemlji, takó tvoré posamezni (pa plemensko sorodni!) narodi pristojne nacionalne skupine, katere šele dadó temu kulturno-socialnemu življenju njegovo dokončno višino in njegov definitivni razmah. To pa obenem pové, da je človek šele preko naroda tudi nacionalno bitje, tudi član neke »nacije«, katera edina mu dá še mesto zares suverena kulturnega bitja na svetu.

Družina, pleme, narod, nacija — to so potemtakem resnične izhodne in dokončne točke vse prave človeške socialnosti in prevažno zakonito razmerje med njimi je v tem, da vsakokratna predhodna točka ni samo pogoj za naslednjo, temveč tudi njena neobhodna nadaljnja osnova: brez družin ni plemena, brez plemen ni naroda, brez narodov ni nacije. Družina in nacija sta začetek in konec vse človeške socialnosti! Zdaj pa je menda vsakemu jasno, kakó je po tej — moji — filozofiji tudi s sodobnimi internacionalnimi gesli in željami. Za vsak internacionalizem, ki naj bo tudi s svoje strani zares življensko uspešen, velja namreč zdaj najmanj ta zahteva, da v nobenem oziru ne izpodbija svojega — nacionalnega, narodnega, plemenskega in družinskega temelja. Moj miselni boj pa velja vsakemu internacionalizmu, ki bi bil obenem kakorkoli protinacionalen, protinaroden, protiplemenski in protidružinski. In če premo-trimo s teh vidikov našo zgodovinsko petorico verskega, državnega, gospodarskega, kapitalističnega in stanovskega internacionalizma, kaj hitro opazimo, da razpade ta petorica v bistvu prav za prav samo v trojico verskega, državnega in gospodarskega internacionalizma (»gospodarskega« v širšem pomenu besede). Med temi tremi internacionalizmi pa je od zahtevanega idealnega internacionalizma že naprej najbolj oddaljen — državni internacionalizem. Pravi razlog za to dejstvo bom mogel podati šele v posebnem članku, v katerem bom govoril o zakonitih odnosih med — državno in združno mislijo. Za zdaj se sklicujem samo na zgodovino, ki priča, da je bil državni internacionalizem vedno obenem toliko kakor tlačitelj narodno-nacionalnih prizadevanj in vzorov (Avstrija!). Proti temu tudi nič ne govori primer Švice, ki obsega samo drobce Francozov, Italijanov in Nemcev: kakó pa bi izgledala »Švica«, ki bi obsegala vse Francoze, Italijane in Nemce? Zato proglašam proti vsakemu državnemu internacionalizmu odločno zahtevo edinega državnega nacionalizma! Povsem drugačna pa je moja odločitev na točki — verskega in gospodarskega internacionalizma. Tudi ta dva internacionalizma utegneta biti kvarna in sta to vselej tedaj, ko se

ne prilagajata narodno-socialnim potrebam in težnjam. Ali ta dva internacionalizma m o r e t a biti tudi idealna, taka, da še prav posebej pospešujeta tudi družinsko-plemenski in narodno-nacionalni razvoj. To velja že na prvi pogled o verskem internacionalizmu, ki je povsod, kjer se res javlja v svoji čisti obliki, obenem najjačji zaščitnik družinsko-plemenskega in narodno-nacionalnega življa. To pa velja tudi o gospodarskem internacionalizmu, čeprav je tu potreben neki dodatek, s katerim šele prehajam na glavno točko pričujočega članka.

Omenjena zgodovinska posebna trojica »gospodarskega«, »kapitalističnega« in »stanovskega« internacionalizma namreč nikakor ne odgovarja mojemu idealu gospodarskega internacionalizma: pretekli »gospodarski« internacionalizem je pomenjal samo neko nadvlado (hegemonijo) naroda nad narodi, preteklemu ter sodobnemu kapitalističnemu in stanovskemu internacionalizmu sta pa narod in nacija sploh deveta briga. Torej je upravičena zahteva po posebnem gospodarskem internacionalizmu. In t o j e z a d r u ž n i i n t e r n a c i o n a l i z e m ! Zakaj! Prvič je misel zadružnega internacionalizma tudi misel gospodarskega internacionalizma; saj je zadružna misel toliko kakor gospodarska misel. Drugič bi bil zadružni internacionalizem že po lastni naravi toliko kakor družinsko-plemensko in narodno-nacionalno osnovani gospodarski internacionalizem. O tem ne bo dvomil čitatelj, ki je prečital moje članke o razmerju prave zadružne misli do družinsko-narodnega in stanovsko-trgovinskega socialnega vidika. S temi članki sem izkušal pokazati, kakó je samo v zadružništvu edina pomoč proti oni nevarnosti, ki preti družinsko-narodnemu življenju s strani izključno stanovskega in izključno trgovinskega gledanja na osnovne naloge našega življenja na zemlji. To pa je tudi samo po sebi umevno. Tretja prevažna poteza zadružne misli je namreč v tem, da stremlji ona samo po takem gospodarskem internacionalizmu, ki ga mora zahtevati tudi vsak pravični gospodarski nacionalizem: pravi zadružnik vidi v gospodarstvu samo potrebno sredstvo za — duhovno življenje in on išče zato samo pota, ki bi človeka tudi v gospodarskem pogledu — duhovno dvignila; pravi zadružnik iz istega razloga ne zahteva, da naj bi se človek spremenil na ljubo gospodarstvu, temveč on obratno pravi, da naj gospodarstvo služi človeku in t o d e j a n s k e m u, namreč družinsko-plemensko in narodno-nacionalno osredotočenemu človeku. Samo zadružni internacionalizem je potemtakem na gospodarskem polju to, kar je omenjeni verski internacionalizem na duhovnem.

In če vse rečeno na kratko povzamem, bi veljalo gledé danes toliko oboževanega internacionalizma v bistvu samo sledeče: priznavam samo dva internacionalizma, v e r s k o - d u h o v n e g a in z a d r u ž n o - g o s p o d a r s k e g a; oba ta internacionalizma pa se morata čistiti in preizkuševati na niti in na meču državnega nacionalizma. Da se bo naša Jugoslavija po tem »receptu« tudi dejanski ravnala, za to mi je v prvi vrsti

porok življenje K r e k o v o. Janez Evangelist Krek je bil brez dvoma pravi glasilec Kristovega poslanstva vsem narodom. Bil je brez dvoma enako pravi glasilec svetovne združne misli. In Janez Evangelist Krek je bil po vsem, kar o njem vem in čujem, brez dvoma vzor n a c i o n a l n o - j u g o s l o v a n s k o mislečega in čutečega Slovenca. Njegova slika visi tudi v mojem seminarju...

E. T.:

Zadružna glavnica.

V letošnji 6. številki »Zadrugarja« smo pod gornjim naslovom pregledati, od kod se zbirajo sredstva za obratovanje združnih podjetij, kakšna so ta sredstva, kdo je njihov lastnik in kako zadrugi najboljše zavarujejo varno poslovanje. Odprto nam je ostalo vprašanje, v kakšne posle zadruga vlaga zbrane kapitala in kako jih upravlja. Pri presoji, da li so ti posli dobri in varni, si ustvarimo še del slike o združništvu, da se mu moremo z razumevanjem čimbolj približati. Saj se združništvo često ne more v praksi držati čisto točno svojih načel vprav radi tega, ker njegovih idealov mi, množica, nikdar ne moremo docela razumeti. Z vso pravico pa ono terja od nas, da se skušamo s spoznavanjem približati njegovemu bistvu, kajti le tako bomo mogli brez pridržka priznavati njegova načela.

Zadrugina dejanja naj nas torej zopet pouče, zakar si oglejmo še levo stran njene bilance. Da zaenkrat ne govorimo o gotovini, o vlogah v poštni hranilnici in drugih denarnih zavodih, o terjatvah pri članih, o kavcijah i. t. d., ki so v našem gospodarskem redu utemeljene, varne naložbe združne glavnice, si oglejmo one postavke, ki nam kažejo udejstvovanje nabavljalne zadruge na njenem pravem torišču. Sledimo v ta namen našemu idejnemu voditelju Ah. Gide-u v knjigi »Nabavljalne zadruge«. Njegova zadevna razmotrivanja bom podal v zgoščenem izvlečku:

Prav za prav bi morala nabavljalna zadruga uporabiti zbrane kapitala za to, da bi preskrbela svojim članom p r a v v s e, kar more zadovoljiti njihovim potrebam. To je danes nemogoče. Ne moremo v zadrugi plačati davkov, zdravniških honorarjev, kupiti železniške karte in gledališkega abonmaja; tega ne dopušča naš gospodarski red. Če take neizpolnjive zahteve izpustimo, nam zadruga lahko nudi vse: hrano, obleko, stanovanje, pohištvo, knjige, nakit i. t. d.

Roždalski pionirji so pričeli uporabljati zbrano glavnico za p r o d a j o š p e c e r i j e, ogromna večina zdrug na vsem svetu jim je v tem sledila. To ne pomeni, da so s špecerijo krite najnujnejše potrebe, pač pa, da je ta posel najlažje obavljati. Roba, ki jo kupujemo pod imenom špecerija, krije del vsakdanjih potreb, p r o d a j a j e t o r e j t e k o č a. Ta roba ne zahteva predelave, se brez težav shranjuje, ne pušča odpadkov, radi velike raznovrstnosti spremembe cen posameznih predmetov ne morejo postati usodne.

Prodaja špecerije se lahko prične s prav malim začetnim kapitalom, more pa se tak obrat razviti v kolosalne oblike. V špeceriji naložen kapital je torej varen in plodonosen. V špecerijsko prodajalno vložen kapital je dobro uporabljen.

Pekarna je za špecerijsko nabavljalnico najbolj razširjeno združno podjetje v Belgiji in na Francoskem. Ni tu misliti na produktivne zadruge, temveč na nabavljalne. V prvi so združni pekarski delavci, ki mesijo kruh za prodajo, da bi tako postali svoji lastni gospodarji, v nabavljalni pekarni pa so združeni konzumenti, ki jedo kruh, ga mesijo za svoj lastni račun. Taka pekarna se zelo približa zaokroženosti nabavljalne zadruge, njenemu cilju, ker združuje potrošnjo in proizvodnjo. V njej je konzument obenem proizvajalec, gospodar kritja svojih potreb. — Proizvodnja kruha ne zahteva mnogo začetnega kapitala in ker dela z vedno enakim blagom, se ji ni treba bati napak v računu. Koristi takega obrata pa so večji kot koristi katerekoli trgovske panoge, saj nudi neobhodno potrebno vsakdanjo hrano, ki zasega v naših gospodinjstvih proračunih visoko postavko. Poslovanje je varno, dnevna potrošnja se ne spremeni skoraj niti za dinar, letna prodaja kruha se more domala ugotoviti vnaprej, kar ni mogoče pri nobeni drugi robu. In končno je v primeru kake nesreče razdeljevanje kruha neposredna in uspešna pomoč.

Majhna zadruga bo kruh komaj mogla prodajati cenejše kakor pek. Če pa zadrugi uspe zbrati tisoče družin, lahko ustvari pravo revolucijo v tej stroki trgovine in odpravi predvsem štiri v vekovih okostenele slabe strani današnjega pekovstva: mesenje z rokami (pomislimo na bolne, morda tuberkulozne peke!), nočno delo, ki je trajno izvrševano zdravju škodljivo, nepotrebno pretirano zahtevo po belem kruhu in pretirano pomnoževanje pekov ter prodajalcev kruha, kar pomeni za potrošnike veliko breme. Dovršen način dela v mlinarstvu in pekarstvu v dovolj obsežnem obratu bi omogočal prodajati kruh skoraj po ceni žita — za živo težo.

Mesnica je dozdevno ena najprikladnejših trgovskih panog za nalaganje glavnice nabavljalnega združništva, saj so cene mesa v prodaji nesorazmerno visoke proti ceni žive vage. Z mesarijo pa se bavi le neznatno število nabavljalnih zadrug, ker se tako podjetje težko pokorava združništvu. Cene živini so zelo nestalne, kar otežava kalkulacijo, meso se neredno prodaja in težavno shranjuje, je v raznih kosih prav različne kvalitete (mesar seka od živinčeta 10 do 12 kvalitet mesa), kar je nevarno za sporazum med člani, ki brezpogojno mora vladati v zadrugi. Mesarija predpostavlja prav posebne tehnične sposobnosti pri nakupu in prodaji mesa, zahteva veliko svobodo pri določanju cen.

Dobro more uspevati mesarija kot oddelek večje nabavljalne zadruge. Tu so splošni upravni stroški znižani, prodaja postane rednejša, riziko pa je krit z vsoto vseh poslov.

(Reči moramo, da je naša Nabavljalna zadruga UDŽ prav dobro premagala vse težavno okrog mesarije; poskrbljeno je za strokovno vodstvo, redno shranjevanje mesa in redno prodajo.)

Gostilne konzumentov zadrugarjev so redke. Toda zakaj bi zadruga ne mogla prodajati poleg surove špecerije tudi kuhano, pripravljeno hrano? Težava je le v odjemalcih, ki so neoženjeni. Ti pa so vedno nekoliko neredni in nestanovitni, a zadrugi je potrebna stalnost in rednost. Le v večjih mestih se združna gostilna more obnesti. (Naša menza je nestanovitnost obiskovalcev občutila, danes pa je dosegla uravnovešanje in zadovoljivo rednost.)

V Ameriki je postrežba gospodinji nedosegljivo draga. V meščanskih in delavskih rodbinah se gospodinjje pod pritiskom razmer branijo kuhe doma. Človeštvo je na potu, da prej ali slej dospe od domačega v skupno gospodinjstvo: v združno kuhinjo.

Belgija, Švica in Italija poznajo združne lekarne. Ta podjetja sijajno uspevajo in morejo nuditi članom povračil 30 do 60% od kupne vsote. Za te vrste zadrug pri nas ni mesta, ker zakon ne dopušča proste trgovine z zdravili. Toda to ne pomeni zla, saj je ogromna večina zadrugarjev zavarovana v bolniških blagajnah, ki nudijo brezplačno oskrbo z zdravili.

V intelektualnih zadrugah razširja združništvo svoj delokrog na duhovne potrebe. Sem spadajo zadruge čitalcev, ki si knjige nabavljajo, izposojujejo in zaporedno čitajo. Zadruge predplačnikov, ki si skupno naročajo časopis po lastnem okusu. Mogle bi obstojati zadruge gledaliških abonementov, ki bi si vzdrževale gledališče. V to vrsto spadajo interesantne počitniške zadruge, ki omogočajo manj premožnim, da prebijejo par dni v letu na morju ali v planinah. Taka zadruga si vzame v najem ali si zgradi v ugodnih legah hiše, člani pa plačajo cene letovišču, ki so enake resničnim stroškom. Tudi serkli in krožki bi se mogli šteti v to vrsto zadrug. Lepo je pravilo v francoski nacionalni zvezi zadrug, da mora urediti vsaka v tej zvezi včlanjena zadruga svoj serkl s kavarno, igralno sobo (šah, a nič hazardnih iger!) in čitalnico, kjer se prirejajo tudi redni sestanki. (Tega si želimo tudi v Ljubljani!) Glavnica, naložena v duhovne vrednote, je vsekakor dobro naložena.

Ostanovanjskih zadrugah in onih nabavljalnih zadrugah, ki poleg špecerije in kruha nudijo svojim članom tudi stanovanja, je poglavje preobširno, da bi ga mogli premotriti v okvirju tega članka.

Glavnica nabavljalnih zadrug je vložena v blagu, ki služi neposredno zadovoljitvi naših potreb in tako je resnično najbolje naložena. Saj omogoča združništvu, da vrši svoje veliko poslanstvo, ko nas z utešitvijo naših želj napravi zadovoljne in pripravne k bratškemu sožitju.

Brezplodna polemika.

V zadnji številki »Zadrugarja« smo v članku »Našim trgovcem!« ugotovili, da so začeli trgovci zopet napadati državne uslužbence in železničarje. Omenili smo nadalje, da nimajo po mnenju trgovcev konzumne in nabavljalne zadruge pravice do obstoja. Opozorili smo na hiperprodukcijo trgovcev in izrazili naposled ogorčenje glede na izjavo »Trgovskega lista«, da »prejema uradnik vedno svojo plačo vsakega prvega, pa naj bo kriza ali ne«.

Na te naše konstatacije prinaša »Trgovski list« štev. 99 z dne 2. septembra t. l. odgovor, ki ga je naslovil: »Nekvalificiran napad »Zadrugarja«, z neresnicami in izmišljotinami na trgovce«.

Poglavje o združništvu in trgovini je naše glasilo v zadnjih dveh letih vsestransko in prav izdatno obravnavalo. Precejšnja zasluga, da so se glede tega vprašanja čistili pojmi, gre vsekakor »Trgovskemu listu«, ki nas je s svojimi članki in resolucijami končno prisilil, da smo stopili na branik svojih združnih ustanov ter nedvoumno, jasno in odločno precizirali svoje stališče in pravilnost tega stališča tudi dokazali.

Nihče ne bo zameril trgovcem, če skušajo braniti in zavarovati privatno ali kakor pravijo legalno trgovino napram pojavom, ki ji morejo kakorkoli škodovati. In tak pojav je v resnici združništvo. Toda način borbe, ki so jo bili otvorili pred dobrim letom, nas je le nekoliko iznenadil. Molčali smo dolgo in odgovorili primerno šele, ko ni bilo ne konca ne kraja napadov. Dočim smo svoje stališče opredelili brez ovinkov, brez vsake sentimentalnosti, odkrito in v trdnem prepričanju, da imamo prav, in smo skušali debato vzdržati na dostojni višini, je »Trgovski list« nadaljeval s svojo započeto metodo, ki ji ne moremo več slediti. Z zadnjim našim člankom smo hoteli radi tega polemiko z nekaterimi trpkimi, pa upravičenimi konstatacijami zaključiti. Ker pa je »Trgovski list« imel pogum, da je žigosal te naše konstatacije kot »predrzne neresnice«, smo proti svoji volji primorani, da mu še enkrat odgovorimo. Tega ne storimo iz potrebe do debate, marveč zgolj iz prepričanja, da ni imel člankar v »Trgovskem listu« citirane številke zle namere, predbacivati nam priobčevanje neresnic in izmišljotin, da nam je marveč le v nesposobnosti logičnega mišljenja in v preveliki pozabljivosti delal težko krivico.

»Trgovski list« pravi, da je predrzna neresnica, da bi bili kedaj trgovci napadali državne uslužbence in železničarje, temveč da so bili trgovci nasprotno vedno tisti, ki so sami od sebe zahtevali izboljšanje gmotnega položaja državnih uslužbencev.

Primanjkuje nam časa in prostora, da bi dokazovali trgovcem iz njih lastnega glasila, da govori vse proti namišljeni ljubezni in naklonjenosti trgovcev do državnega uslužbenstva. Prav gotovo pa je: če so trgovci zahtevali izboljšanje gmotnega položaja državnih uslužbencev, so storili to le na podlagi čisto pravilnega računa, da je le dobro plačan tak usluž-

benec hkratu dober kupec in dobrodošel obiskovalec trgovin. Da bi pa odločevali skrb in naklonjenost trgovcev do stanu državnih uslužbencev ali železničarjev kakršnikoli globlji motivi, tega nam trgovci vendar ne bodo hoteli natvezati! Mi sami prav dobro razumemo, da imajo trgovci interes na tem, da je državni uslužbenec materijelno čimbolje situiran. Popolnoma umljivi so nam tudi razlogi za tako naklonjenost. Toda, da je ta njihova skrb nesebična, čista in načelna, pa naj verjame, kdor more. Nam je to spričo pisanja »Trgovskega lista«, zlasti od minulega leta sem nemogoče. To pisanje namreč prejasno kaže, da so trgovci proti temu, da bi se državni uslužbenci in železničarji gospodarsko osamosvojili s tem, da se organizirajo v lastnih konzumnih in nabavljalnih zadrugah.

Tudi trgovci morajo poznati toliko zgodovino združništva, da je združni pokret izšel iz stanu, da se tega pokreta oklepajo gospodarsko najšibkejši stanovi, vedoč, da morejo le od njega pričakovati rešitve in opore. Združništvo in stanovstvo je dandanes tako v bitnih medsebojnih odnošajih, da ne moremo ločiti interesov prvega od interesov drugega. No, ali je potemtakem tako težko napraviti logični zaključek: Kdor je proti konzumnim in nabavljalnim zadrugam državnih uslužbencev in železničarjev, je proti stanu, ki ga ti uslužbenci predstavljajo? Z drugimi besedami: Kdor je proti našim zadrugam, je proti našemu stanu!

To dejstvo ostane neizpodbitno tudi tedaj, če bi bili trgovci v resnici samo proti nekim privilegijem naših zadrug, kar v zadnjem času tako trdovratno zatrjujejo. Tega pa jim zopet ne verjamemo in ponavljamo: Ne samo privilegiji, ki jih po mili volji povečujete (še pred kratkim je »Trgovski list« trdil, da morejo železničarski konzumi prevažati blaga po železnicah, kolikor ga le hočejo!), konzumne in nabavljalne zadruge same so vam trn v peti! To vemo mi prav tako dobro kakor vi sami. Zakaj prikrivate, kar je očitno in kar vam naposled tudi nihče nezameri! Čisto odveč je, če hočete maskirati svoje skrite želje z glasnim bojem proti privilegijem. To je sedaj tem manj potrebno, ker te vaše želje vendar niso bile dovolj skrite in so lansko leto pokazale v »Trgovskem listu« svoj pravi obraz. Neradi se ponavljamo, toda pozabljivemu gospodu člankarju v citirani številki »Trgovskega lista« moramo osvežiti spomin.

»Osnovna misel združništva pa je, da je upravičen obstoj samo one zadruge, ki je nastala samo zato, ker so bili posamezniki gospodarsko pre-slabotni, da bi uresničili skupni cilj... Zato se je izneverila združni misli zadruga, ki je nastala samo zato, da nabavlja svojim članom blago, ki ga nekdo more kupiti v trgovini.« (»Trg. list« 95/32).

»Konzumno združništvo naj se odpravi!« (»Trg. list« 109/32).

»Konzumarska nadloga mora biti strta!« (»Trg. list« 114/32).

»Da se odpravijo in prepovedo konzumne in nabavljalne zadruge.« (»Trg. list« 120/32).

To naj zadostuje!

Tako torej izgledajo naše »predrzne neresnice«, ki smo jih bili zagrešili z ugotovitvijo, da so trgovci proti državnim uslužbencem in železničarjem in proti obstoju konzumnih in nabavljalnih zadrug.

Deplasirane primerjave števila nepotrebnih trgovcev in nepotrebnih železničarjev ne bomo obravnavali. Kaj je mislil »Trgovski list« z besedami, da dobi uradnik vsakega prvega plačo, pa naj bo kriza ali ne, prepuščamo tudi njemu samemu. Morda mu delamo res krivico in je v teh besedah zopet izražena zgolj njegova ljubezen do uradništva...

Ker se torej ne moremo v nobeni točki zediniti in razumeti, zato končamo s svoje strani brezplodno polemiko!*

Fr. Gorše:

Razvoj gospodarskega življenja v srednjem veku.

Srednjemu veku se še ni posrečilo sestaviti enotnega sistema o teoretičnih vprašanjih narodnega gospodarstva. Nemirna in nezanesljiva doba, kakršna je nastopila po razpadu rimskega carstva, ni ugodno vplivala na znanosti in tudi v razvoju ekonomskih teorij ni prav nič napredovala. Kar so na tem polju ustvarili grški filozofi Plato in Aristotel, tega se je oprijel tudi srednji vek, ki je v školostikih imel najmarljivejše zagovornike naziranj starega veka. Aristotelova naziranja o denarju in obrestih je šele Tomaž Akvinski spremenil. V svojem glavnem delu Summa theologiae razpravlja o pravični ceni in zaključuje, da je enaka izdatkom za proizvodnje povečanim z izdatki, ki so potrebni proizvajalcu ali prodajalcu za življenske potrebe. Odobrava zaslužek trgovcev, če darujejo del dohodkov siromakom ali v dobrodne svrhe. Protivno cerkvenim očetom in školaističnim teologom smatra Tomaž Akvinski privatno lastnino za koristno in potrebno. Zastopa strog individualizem in se razlikuje od takratnih cer-

* Ob zaključku redakcije smo prejeli na članek »Zmote g. Vebra«, ki ga je priobčil »Trgovski list« štev. 104/33, od g. profesorja tale odgovor: Na članek »Zmote g. Vebra« odgovarjam: V prvih treh odstavkih navaja avtor del mojih misli, ne da bi jih izpodbijal. — V 4. odstavku trdi člankar, da zamenjujem trgovski duh s profitarskim duhom, dočim jaz le ugotavljam, da zadeva po znani dušeslovni zakonitosti (že Wundt jo naziva: »Heterogonie der Zwecke«!) ta trgovski duh vsakega, tudi najbolj idealnega trgovca. — V 5. odstavku meni člankar, da je krivec današnjega zla pač le proizvajalec, torej industrijalec in kmet, ne pa trgovec-posredovalec. K temu ugotavljam samo dejstvo, da bi brez trgovine proizvajalec že vnaprej ne mogel priti ne na misel ne v položaj prekomerne produkcije. — V 6.—8. odstavku omenja člankar, kako je trgovec v lastnem interesu na pr. proti nadprodukciji, kreditnemu nezaupanje, brezposelnosti i. t. d. Priznam, toda podčrtam v »lastnem interesu«, ne pa iz načelnih razlogov, ki bi zadevali tudi trgovca le kot poedin in k temu zgolj posredovalni člen človeške družbe. Trgovec je na pr. proti brezposelnosti, ker brezposelni ne more kupovati, ne pa zato, ker se z brezposelnostjo ruši dostojanstvo človeka. — V 9. odstavku ugotavlja člankar simpatijo trgovine do »pravega združništva«. Tudi jaz sem za pravo združništvo; ali k temu združništvu prištevam tudi konzumno in nabavljalno, ki mu želim več privilegijev kakor jih ima! — V zadnjem odstavku najdem še stavke, ki pa niso stavki, ker ne izražajo nobenih misli. — Fr. Veber.

kvenih očetov, ker dovoljuje pobiranje obresti. Oderuštvo strogo obsoja, trgovino smatra samo tedaj za častno, če kmetovalci in obrtniki sami prodajajo lastne proizvode.

Drugi pisatelj iz vrst duhovništva, ki pa v gospodarskih vprašanjih že samostojno razpravlja, je francoski škof Nikolaj Oresme. Ta je napisal skoraj moderno razpravo o denarju. Nasprotnik je monometalizma (kovanja denarja samo iz zlata ali samo iz srebra) in ponarejevanja denarja.

O teoretičnem komunizmu je napisal znamenito delo »Utopija« angleški minister in kancler Tomaž Morus.

To so vsa važnejša dela srednjega veka, ki teoretično razpravljajo le posamezna vprašanja narodnega gospodarstva. Nič se ne bomo čudili v tem pogledu siromaštvu srednjega veka, če si malo bliže ogledamo tedanje družabno, kulturno in gospodarsko življenje.

V severni in vzhodni Evropi so se dvignili z namenom, poiskati novo domovino, močni in zdravi germanski narodi. Rimske legije niso prenesle navalov teh trum, ki so zadale umirajočemu carstvu smrtni udarec. Na razvalinah rimskega imperija so zmagoslavni Germani ustanovili nova kraljestva, toda podlegli so, številčno v manjšini, visoki rimski kulturi in so se spojili z Rimljani. Nastali so novi romanski narodi, ki so prevzeli usodo Evrope v svoje roke. Dve stoletji sta minuli, preden se je izvršila selitev in stopljanje. Brez dvoma pomeni doba selitve narodov v kulturnem pogledu veliko nazadovanje. Gospodarsko in družabno življenje se je močno spremenilo. Rimljani so živeli v mestu, a polja so jim obdelovali sužnji. Germani so živeli oboroženi v selu, a polje so dajali v najem. V tem je začetek srednjeveškega plemstva.

Od držav, ki so jih bili ustanovili Germani na področju razpadlega rimskega carstva, je postala najznamenitejša Frankovska. Preživela je vse ostale države, združila vse Germane na kontinentu in dala s svojimi uredbami žig srednjemu veku.

Pravična razdelitev zemlje med državljane je od nekdaj igrala važno vlogo in je segala vedno globoko v družabno življenje vsakega naroda. Vemo, da je Solon z radikalnimi reformami dal atenski državi zdrav temelj, ker je ohranil na zemljišču malega posestnika. Z agrarnim zakonom je l. 180 pr. Kr. rimska država poskušala ustanoviti propadanje kmeta. Latifundije, velika posestva v rokah enega samega posestnika, so v Rimu povzročile osiromašenje in zmanjšanje odporne sile naroda.

V frankovski državi je bilo zemljišče razdeljeno med državo, cerkev in velike posestnike. Država je dajala del zemlje svojim ljudem v svobodno posest (t. zv. *allodium*), a drugi cerkvi. Ta je odstopala zemljo za malo odškodnino ljudem, ki so za njo prosili, v dosmrtno uživanje (t. zv. *precarium* odnosno *beneficium*). Veliki posestniki, tudi senjorji zvani, so razdelili zemljo med svobodne ljudi, ki so se prostovoljno in pod prisego podali pod njihovo senjorstvo. Ti svobodni ljudje so se imenovali vazali. V bojih z Arabci so frankovski kralji potrebovali mnogo konjenikov. Da

zberejo potrebno število vojakov, so kralji odvzeli cerkvi, ki je imela $\frac{1}{3}$ zemlje v svojih rokah, del zemlje in jo razdelili med senjorje, ki so jo dalje delili med svoje vazale in s tem pomnožili svojo vojsko.

Ta izposojena posest se je imenovala len, oziroma pozneje fevd. Len je užival vazal do svoje smrti, a potem so ga nasledniki zopet mogli dobiti v uživanje. Vazalu so obdelovali zemljo nesvobodni kmetje, ujetniki in potomci starih sužnjev, ki so polagoma postajali kmetje. Ta lenski ali fevdalni sistem se je razvijal dalje in je dal obeležje srednjemu veku.

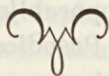
Trgovina je bila v fevdalni dobi slabo razvita, ker jo je ovirala slaba fevdalna uprava, ki jo je z visokimi carinami in drugimi dajatvami vsestransko ovirala. To je bilo vzrok, da so fevdalna gospodarstva začela na svojih posestvih proizvajati sama, kar so potrebovala. Razvilo se je malo-dane dobesedno naturalno gospodarstvo. O mednarodni trgovini se okoli 10. stoletja ne more govoriti. Nezaupanje in siromaštvo je vladalo vseprek, tako da je čas nekdanjega rimskega vladanja bil mnogo kulturnejši od fevdalne dobe. Vendar tako ni moglo ostati. Pod vplivom političnih in ekonomskih razmer so se morali mednarodni trgovski odnošaji zopet obnoviti.

Radi slabih letin in fevdalne anarhije so okoli leta 1000 začeli kmetje zapuščati sela in se seliti v mesta, katerih prebivalci so bili nezadovoljni z njihovim naseljevanjem kakor tudi s plemiči, ki so živeli v neprestanih medsebojnih prepirih in borbah. Bojaželnim plemičem se je koncem 11. stoletja odprlo na vzhodu bogato in plodonosno polje. Ko so namreč Seldžuki zasedli Palestino in začeli preganjati pobožne obiskovalce svetih krajev, se je evropskih kristjanov lotil srd. Ogromni človeški val se je na vzpodbudo rimske cerkve dvignil iz Evrope v Orient in je nesel s seboj svoje navade in običaje. Toda tudi križarjem sta bila pot in bivanje v vzhodnih deželah podučna in koristna. V Damasku so se seznanili z izdelovanjem jekla. Različne koristne rastline so se pojavile prvič v Evropi. Največjega pomena so pa ekonomske posledice križarskih vojn, ker je oživela davno zaspala trgovina med zapadom in vzhodom. Najprvo so italijanska in kmalu tudi francoska mesta stopila v živahne trgovske zveze z malo Azijo in Severno Afriko. Trgovci teh mest so prevažali v Sveto deželo križarje in dovažali pri povratku vzhodno robo, ki je bila v Evropi zelo cenjena. Evropa se je predramila, oživela je obrt, posebno pa izdelovanje svilenih in bombaževih tkanin ter sladkorja in alkohola. Trgovci evropskih mest niso odhajali samo v Prednjo Azijo, temveč celo na Kitajsko, a trgovci Azije so prihajali v italijanska in francoska mesta. Medsebojno spoznavanje narodov na velikih tržiščih je vsem prineslo obilne koristi. Razvila se je veletrgovina mednarodnega značaja. Nastale so velike trgovske družbe, ki so ustanovljale banke, kjer so trgovci varno hranili denar. V tej dobi se je razvila tudi menica.

Važno vlogo igrajo v gospodarskem življenju srednjega veka tudi mesta. Kolikor je ostalo mest po veliki selitvi narodov v srednji Evropi,

so zgubila vsak pomen. Germani so raje stanovali v vaseh, prirodno gospodarstvo pa, ki je prevladovalo v novih državah, ni prijalo razvoju mest. Ker v prirodnem gospodarstvu ni bila potrebna ne trgovina ne obrt, so mesta opešala, zgubila so svoje uredbe in so se spremenila v sela. Toda v nemirnih časih so se ljudje zatekali za zidove starih mest, ki so se začela znova razvijati. Razvoju mest je posebno prijal živahen promet z vzhodom. Dokler so bila mesta siromašna, so bila podložna najrazličnejšim gospodarjem. Ko so pa meščani obogateli, so se mesta odkupila od gospodarjev, ki so potrebovali denar za križarske vojne, ali pa so se jim javno uprla. Svobodna mesta so upravljali meščani, razdeljeni v patricije in narod. Patriciji so bili bogati trgovci, a narod se je bavil z obrtjo in gospodarstvom. Obrtniki, podložni v začetku svojim gospodarjem, so se njihovega vpliva kmalu otresli in se organizirali v samostojnih društvih, t. zv. cehih ali bratovščinah. To so bile prisilne organizacije, v katerih so bili združeni delodajalci in delojemalci. Cehi niso služili samo pospeševanju obrti, temveč so kazali tudi zadružno tendenco, ker so nabavljali sirovine za svoje delavnice. Slično je bila organizirana tudi razprodaja produktov. Cehi so omejevali število pomočnikov in učencev, določevali so cene, množino, kakovost, velikost in barvo produktov, vse z namenom, preprečiti konkurenco in ponarejevanje. Ponosni na svoje produkte in z željo zaščititi jih, so jih mojstri žigosali s posebnimi žigi. Delo cehov se odlikuje z mnogoštevilnimi iznajdbami, med katerimi so najvažnejše iznajdba kompasa, smodnika in tiskarstva, ki je bilo večjega pomena kot odkritje Amerike. V cehih je vladala harmonija med delom in kapitalom. Koncem 15. stoletja so začeli cehi propadati. Vzrok propadanja je odkritje Amerike in preplava Evrope z zlatom in s tem v zvezi podražitev cen vsem izdelkom in sirovinam. S propadanjem cehov je zginilo tudi skromno življenje in ljubezen do dela. Nastopila je doba kapitalističnega gospodarstva, ki ni urejevala produkcije po potrebi.

Odkritje novega morskega pota v Indijo in Ameriko je na gospodarski razvoj Evrope imelo odločujoč vpliv. Zlato, dospelo iz odkritih krajev, je povzročilo prevrat v narodnem gospodarstvu in je postalo važen element v politiki. Fevdalnim državam so sledile absolutistične, najemniško vojsko je zamenjala plemiška, poklicno uradništvo je prevzelo upravo v svoje roke. Denarno gospodarstvo je spodrinilo naturalno, pomen denarja je izredno porasel. Ti dogodki so docela spremenili naziranja o gospodarstvu, ki so se pojavila v novem gospodarskem sistemu, t. zv. merkantilizmu.

GOSPODINJSTVO

Za obednico.

Pravijo, da mora biti obednica svetla, zračna in prijazna. Ker si pa v dragih meščanskih stanovanjih malokdo lahko privošči za jedilnico posebno, zračno in svetlo sobo, zato si veliko gospodinj uredi prijazno jedilnico pozimi v kuhinji, poleti pa v večji predsobi, na hodniku ali na verandi.

Miza v jedilnici je po navadi pravokotna, nekateri pa imajo radi mize brez oglov, bodisi okrogle ali pa podolgovate. Udobno se pač sedi pri vsaki mizi, ako ima človek vsaj 80 cm prostora.

Jedilno mizo gospodinja kaj rada pogrne s povoščenim platnom, ker se lepo in hitro umije, lepše pa je seveda, če jo pogrne po vrhu še z belim prtom. Boljšo mizo moramo pogrniti najprej s flanelo ali suknom, s čimer obvarujemo les, da se na njem ne poznajo sledovi krožnikov, kozarcev in druge posode. Čez flanelo ali sukno se šele pogrne prt. Na mizi, ki je pogrnjena s flanelo, se tudi manj sliši ropotanje posode in pribora. Navada je, da se za kosilo in večerjo pogrinja miza z belim prtom, za zajtrk in južino pa z barvastim. Med najlepše prištevamo prte iz platnenega damasta, na katere je vsaka gospodinja posebno ponosna. Pa tudi lepo oprani in polikani prti iz navadnega bombažastega blaga ali platna so okras vsake mize. Iz enakega blaga kakor je namizni prt so navadno tudi prtiči. Za praznike se pogrne čez namizni prt še tekač ali manjši prtič, ki je okrašen z vezanjem.

Izmed namiznih posod se še najboljše obnaša porcelanasta posoda, ker je lepa in razmeroma poceni; dobi se pa seveda tudi zelo lepa, umetniško izdelana, in zato tudi dragocena porcelanasta posoda.

Tudi steklena posoda je lahko ali preprosta, ki je izdelana iz debelejšega stekla in finejša iz tenkega stekla, ki zveni kakor srebro. Čaše so v rabi različne. Za vodo navadne gladke, in sicer večje, za navadno vino tudi gladke, toda nekoliko manjše, in pa lepše čaše, ki imajo obliko malih kelihov na različno visokih nogah. Za barvasta vina rabimo po navadi bele čaše, belo in sploh svetlo vino, ki je rado nekoliko motno, pa serviramo v zelenih časah. Za pivo so vrčki, ali pa večje visoke čaše, na nizkih nogah. Šampanjec se pije iz široke, plitve čaše na visokem peclju. Za žganje in likerje so, kakor veste, različne manjše čašice. Za limonado, malinovec in razne sadne soke uporabljamo tudi visoke čaše. V steklenih časah serviramo lahko tudi čaj. Posodice za sol in poper so steklene ali porcelanaste, olje in kis pa postavimo na mizo v stekleničkah, ki so v kovinskih podstavkih. Na bel namizni prst se kaj lepo poda steklena skleda solate, kreme, kuhanega ali sirovega sadja, krožnik sladoleda ali

slaščic, steklena posoda za sladkor, med, marmelado, sirovo maslo, gorčico i. t. d. Čista in blesteča steklena posoda je samo na sebi lep okras mize.

Gospodinja pač mora skrbeti vedno za vse. Ena teh skrbi je tudi ta, da ima mizo kolikor mogoče lepo pripravljeno, pa ne samo za praznike, ali kadar ima goste, temveč tudi za vsak dan, ko sede pri njej sami domači.

V združni prodajalni dobite za prte, kakršne sem omenila zgoraj, povoščeno platno v raznih vzorcih in barvah, in sicer na metre. Za bele namizne prte vam nudimo tudi na metre bombažast damast in drugo vzorčasto tkano blago, rjavo kotonino v širini 78 in 150 cm in platno v širini 80, 150 in 175 cm. Tudi bele prtiče lahko kupite na metre. V zalogi imamo na metre tudi blago za barvaste prte. Ako imate pa rajši gotove garniture prtov in prtičev, lahko kupite pri nas, kakršne že hočete, bele ali barvaste. Ako bi radi take namizne garniture sami vezli, vam naša predtiskarija postreže z lepimi vzorci.

Zadnji čas smo dobili zopet veliko stekla in porcelana in tako si lahko izberete pri nas vprav vse, kar potrebujete za kuhinjo in jedilnico.

M.

O pravilnem pranju obleke in perila.

V današnji dobi ne skrbimo samo za to, da imamo čisto perilo, ampak da je čisto vse, kar imamo na sebi. V prejšnjem stoletju so potrebovali krojači in šivilje vse polno raznih podlog, všitkov, vložkov, ribje kosti in še celo obročev za v ženska krila, da so preoblikovali z obleko postavó tako, kakor je zahtevala takratna moda. Obleka je bila takrat nekaj oklep, v tistih časih je torej dobesedno naredila človeka. Vpliv higijene na obleko se opaža že koncem devetnajstega stoletja, ko so se pojavile prve sportne obleke (bluze s kratkimi rokami in nagubana krila). Higijena pa ni vplivala samo na način izdelave obleke, ampak tudi na blago. Današnje obleke so pa v primeri z oblekami iz prejšnjih časov sešite že dokaj preprosto in iz primernega lahkega blaga, tako da se lahko dobro čistijo in ponajveč tudi perejo.

Ni pa vseeno, kako obleko peremo. Kakor pri nakupovanju, tako je treba tudi pri pranju vselej paziti, iz kakšnega materiala je blago, kajti voda, milo in druge kemikalije, s katerimi se pere, vplivajo po navadi drugače na rastlinska in drugače na živalska vlakna. Vedeti pa moramo, da je prava svila živalsko vlakno tako kakor volna, dočim je umetna svila iz celuloze, torej rastlinsko vlakno, kakor bombaž, lan, konoplja i. t. d.

Navadno perilo se pere skoro v vsakem gospodinjstvu po svoje, vsaka gospodinja pač gleda, da ima čim lepše perilo. Za pranje in umivanje sploh je najboljša mehka voda, deževnica. Trda voda pa postane mehka, če ji pridenemo trinatrijevega fosfata, sode ali luga. Videla sem tudi že aparat za mehčanje vode, ki se montira na cev pri vodovodu, skozi katerega priteče potem mehka voda.

Bolj kakor pri pranju navadnega perila, je treba paziti pri pranju volnenih in svilenih tkanin. Volnene tkanine na primer v topli vodi in v sodi vskočijo in se sklobučinijo, bele volnene tkanine postanejo rumene, svila pa postane v vroči vodi cunajsta in izgubi lesk. Kadar peremo, moramo torej vedeti, kaj škoduje dotični tkanini.

Staro preizkušeno sredstvo za pranje prave svile je krompirjeva voda. Tako vodo pripravimo iz enega dela nastrganega sirovega krompirja in iz petih delov vode. Vse to dobro premešamo, pustimo, da se ustavi, na kar odlijemo vodo in v nji operemo, kar že imamo. Volno in svilo lepo operemo v prekuhanih pšeničnih otrobih (1 liter otrobov na 3 do 4 litre vode). Izplakujemo pa vse vedno v mlačni mehki ali zmehčani vodi. Volneno obleko je treba pred pranjem dobro iztolči in skrtačiti, vidne madeže pa že poprej očistiti z glicerinom, alkoholom ali salmijakom, kakršen je pač madež in blago. Tako oprana tkanina obdrži svežo barvo in lep videz, pa tudi volna sama ostane mehka in ko je polikana, je kakor nova.

Dobro sredstvo za pranje volnenih in svilenih tkanin je tudi odcedek milnih koreninic, ki se dobe v drogeriji. Te koreninice se namočijo čez noč v topli vodi, nato skuhamo (vreti morajo pol ure), potem pa precede. V mlačnem odcedku se potem tkanina zmenca, nato pa v treh, tudi mlačnih vodah, izpere. Prav lepo se operejo volnene in svilene tkanine v milnici iz mila v luskah, zlasti če se milnici doda salmiak ($\frac{1}{4}\%$). Ker je mila v luskah več vrst, se morate pri pranju ravnati po navodilu, ki je natisnjeno na ovoju. Prati pa ne smemo v vroči vodi, ampak šele potem, ko se voda nekoliko ohladi. Saj vem, da veste, pa vam vseeno še enkrat povem, da se volna in svila ne smeta mencati in na moč ovijati, ampak med prsti samo narahlo mečkat in izpirati. Volneno in svilen, navadno in pleteno blago, izpiramo najmanj dvakrat v enakomerno topli vodi, in sicer v prav tako topli, v kakršni smo ga mencali. Vodi, v kateri izplakujemo, dodamo nazadnje, posebno če peremo volnene tkanine ali svitre, nekoliko kisa, da ostane tkanina lepo mehka in da obdrži svežo barvo.

Oprano volneno tkanino obesimo tako, kakršno potegnemo iz vode, ne da bi jo prej ovili, in sicer v senco, kajti na soncu sušena volna postanē trda. Ko blago obešamo na vrv, ga moramo pripeti na gosto, da se neenakomerno ne razvleče. Ko voda odteče in se blago nekoliko osuši, se prelika čez tenko cunjo. Če pa je blago že suho, tedaj se lika čez mokro cunjo narobe, da dobi na licu enakomeren blesk in da se vlakna ne osmode.

Iz svilenega blaga se voda samo iztisne, nakar se blago zavije v suho brisačo ali prt, da se polagoma osuši. Lika se narobe, pa ne s preveč vročim likalnikom.

Oprane, lahke, pletene in kvačkane bluže in oblekce se ne smejo obešati, ker bi se iztegnile. Polože naj se na čist prt, v životek in rokave naj se vložijo suhe brisače, nakar naj se prt prepogne od vseh strani, potem pa vse skupaj dobro pretlači in odvije. Ker popijeta prt in brisača precej vode, moramo blužo in oblekco samo lepo naravnati, po potrebi

pretegniti in pustiti, da se posuši. Kadar peremo te stvari z navadnim milom, moramo milnici pridati nekoliko salmiaka. Na deset litrov vode se dene ena osminka kilograma mila in sedem do osem gramov salmiaka. Milo se mora raztopiti v vodi, ker ni dobro, ako se namili pletenina. Za pranje volnenih in svilenih tkanin dobite v vsaki drogeriji tudi žolčno, beneško in marsejsko milo.

M.

*

—č.

Gospa.

Gospa je visok naslov žene. Pri nas so gospe one žene, ki imajo može, uvaja se pa, kar imajo ponekod že vpeljano, da se nagovarja z gospo vsako samostojno ženo. Marsikatera je gospa samo zato, ker je njen mož gospod, druga je pa tudi gospa, čeprav njen mož ni gospod. Zato srečamo gospe, ki ime gospa zaslužijo, pa tudi take, ki ga ne zaslužijo. Ne glede na to, kdo nosi ta naslov, se mi zdi prav, ogledati si gospo nekoliko bliže.

Kakšna naj bo gospa? Velika, majhna, visoka, skromna, mirna ali živahna, ali naj bo oblečena solidno ali po zadnji modi? Za gospo si predstavljamo predvsem ženo z absolviranim družabnim taktom. Družabni takt pa ne more biti samo rezultat vzgoje in izobrazbe, splošne in po konvencionalnih predpisih. Družabni takt sloni na srčni in duševni kulturi, na profinjenem čutu, ki najobčutljivejše reagira na vsakega človeka, s katerim pride v dotiko. Družabni takt je bolj prirojena lastnost, dar narave. Takten je zato lahko tudi najbolj preprost človek, ki prav nič ne pozna konvencionalnih družabnih predpisov. S svojo fino, prijetno reakcijo, o kateri nam sam ne bi mogel veliko povedati, ako bi moral o njej govoriti, nas v najbolj zamotanih doživljajih prijetno presenetiti. Družabnost je torej tudi instinkt, ki je popolnoma neodvisen od značaja. Če govorimo o pojmu gospa, je ta instinkt njena osnovna lastnost. Pri tem pa ni treba misliti samo na gospo iz boljše družbe, ker taka gospa bi morala biti vsaka, tudi najpreprostejša žena.

Pravo gospo spoznamo, ko vstopi čisto nepoznana, brez velike denarnice, brez elegantne toalete v vlak, v trgovino, v hotel, in nam že sam njen pojav pove, ne da bi se ozrla ali spregovorila, da je gospa. Ni mogoče, da bi jo kdo imenoval drugače, dasi ne ve ničesar o njeni rodbini, poklicu, o njeni garderobi in blagajni. V njeni navzočnosti ne more biti nihče sirov, nedostojen. Če dvigne kovčeg, ji pomaga vsakdo, ne da bi začel pogovor z njo, in če gre skozi vrata, gre samo ob sebi umevno ona prva. Če sedi v kakršnikoli družbi, nikomur niti na um ne pade, da bi ji kaj očital.

Težko je reči, kaj je treba delati, da je žena gospa. Lažje je reči, česa ne sme delati. Gospa na primer ni nikoli moderno oblečena ali bolje rečeno, oblečena po modi. Kolikokrat smo že prišli na to, da v vsaki modni obleki še ne smemo iskati gospe. Moda je nekaj izrazito suženjskega, mehaničnega in trgovskega. Vsaka moda je pretirana. Je pa nekaj lepšega

kakor moderna obleka, to je lepa obleka, ki se v gotovi oddaljenosti ravna po modni liniji, ki je brezhibno in iz prvovrstnega blaga sešita. To je obleka, ki je tako daleč od modne tiranije, da je ni treba vedno predelavati in tako oddaljena od mode, da ne vzbuja pozornosti. Gospa ne vzbuja nikoli pozornosti, nikdar ni preglasna, ne z barvo, ne s krojem obleke, kakor tudi ne z gesto ali smehom. Gospa ni obešalnik zadnjih modnih novosti, zato pa ima najfinejše milo in najfinejši parfem, ki nikdar ne udarja v nos mimoidočih. Pudra in šminke ni videti že od daleč na njenem obrazu. Njen plastron je bel, kakor sveže zapadel sneg, na vsej obleki ni najmanjšega madeža ali odtrganega gumba. Gospa ni nikoli neprimerno oblečena, s čimer pa še ni rečeno, da mora imeti polno omaro oblek, za vsako priliko drugo. Mogoče ima samo dve, tri obleke. Pri tem mislim na kostum, na temno volneno obleko, za gospe, ki so vezane na večerno družbo, pa tudi na večerno obleko s plaščem. Te tri obleke vise skrbno obešene v omari. Gospa tudi nakita ne nosi tako, da bi vzbujala pozornost in tudi bahave imitacije kožuhovine nima rada.

Gospa ni neprijazna z ljudmi, ki so socialno pod njo, saj ve ceniti človeka in delo. S služkinjo ni intimna, pa ne zato, ker ima opravka s služkinjo, marveč zato, ker sploh ni intimna. Pravico za intimnost imajo pri njej samo dva, trije ljudje, vsi ostali pa pravico na vljudnost, uslužnost in spoštovanje, ne več ne manj, kajti samo na ta način se obdrže prijatelji. O usodi svojih znancev ne govori, ker to bi pomenilo toliko, kakor delati si neprijatelje in tako to delo ne samo, da je nepotrebno, tudi greni življenje. Neprijatelje sprejema tako kakor prijatelje, sicer malokdaj, toda kadar jih, tedaj pa za vedno. Klepetanje, radovednost in sekiranje ni za gospo. Gospa ima oblast nad samo seboj, svoje veselje in svojo žalost zna obvladati, pa ne morda iz strahu pred ljudmi, ampak zato, ker ve, da spadata globoko v dušo pod ključ. Kdor plačuje svoja doživljanja z zgubami in žrtvami, ne pripoveduje o njih drugim v zabavo. Komu ni težko poslušati tožbe drugih?

Gospa se ne boji dela, pa naj bo kuhanje, pomivanje posode, brisanje prahu, tudi drva lahko cepi, pa bo še vedno gospa. Delo ni nikdar in nikomur v sramoto; važno je, kako in zakaj se dela, ne pa kaj se dela. Gospa govori neprisiljeno, sigurno in je skopa s svojimi kretnjami. Gospa ni ime, ampak bistvo žene, ki izraža rezervirano, mirno, resno, samozavestno, skromno in bistro ženo, kakršna mora biti gospa.

Poudarjam: Gospa je vsaka skrbna, dobra gospodinja, žena, mati, pa naj bi bila soproga visokega uradnika, trgovca ali najnižjega delavca. Vsaka ima pravico do tega naslova, vse so enakega spoštovanja vredne, če so res — gospe.

PERUTNINARSTVO

J. Seher:

Napredek perutninarstva v dravski banovini.

Ob priliki potovanja kot predavatelj za perutninarstvo pri potujoči kmetijski razstavi in šoli po dravski banovini sem opazil veliko napredovanje v tej panogi napram l. 1929, ko sem istotako obiskoval razne kraje v istem območju. Konstatiral sem, da je bilo uspešno prizadevanje perutninarskega odseka Kmetijske družbe, ki je s svojimi razstavami in razpravami v »Kmetovalcu« vzbudil zanimanje za kmetijsko rejo perutnine. Posebno velik uspeh pa je imelo prizadevanje kr. banske uprave dravske banovine, ki je z razpošiljanjem valilnih jajec štajerske pasme izboljšalo in požlahtilo domače živali in dvignilo nesnost perutnini. Pri posetu rejcev sem imel priliko ugotoviti, da se je kljub nerednemu pošiljanju valilnih jajec štajerska pasma prav dobro razvila in da so nekatere selekcijske postaje oddale jajca, ki so bila že dobro selekcionirana, kar se je videlo na potomstvu. V splošnem prevladuje jerebičarska štajerska, ki sem jo cenil na ca 80 % od celokupne štajerske pasme, ca 10 % rjave štajerske in 10 % štajerske, ki sliči deloma jerebičasti, deloma rjavi štajerski perutnini. Takih različnih vrst sem naštel okoli 20. Vse te varijacije pa imajo konstantne znake štajerske pasme: rožnate noge, bela ušesca i. t. d. Edino barva perja ni konstantna. Teža jajec je med 54—70 g. V bivšem štajerskem delu banovine je štajerska pasma jako priljubljena in cenjena. V pretežni večini gojijo rjavo in jerebičasto štajerko, nekateri rejci, ki hočejo doseči težke živali, so pričeli gojiti sulmtalsko pasmo. Bele in grahaste štajerke se gojijo v prav malem številu. Na bivšem Kranjskem, to je v krajih, v katerih smo začeli štajerko šele v zadnjih letih priporočati, ta pasma ni priljubljena, ker seveda ni tako enotna kakor razne tuje importirane pasme. Uspeh reje v teh krajih tudi ne more biti po preteku 3 let tako velik, ker pošiljajo dobavitelji valilna jajca prepozno, na koncu perutninarske seziije, jajca imajo prestati večinoma dolgo pot, so pretresena, prehlajena ali prestara. Perutninarji, ki sprejemajo valilna jajca, niso dobro poučeni o ravnanju z njimi in je tozadevno treba še dosti pouka. Razni športniki razmnožujejo slikovite tuje pasme, ki radi enotnosti barve perja, velikosti in bajni reklami o nesnosti pridobivajo vedno več terena na škodo naših domačih pasem. Temu škodljivemu delovanju posameznikov se pridruži še delovanje raznih perutninarskih društev, ki imajo namen, razširiti čimveč raznih pasem s prodajo valilnih jajec po prav visokih cenah. Ta eksploatacija perutninarstva je seveda v veliko škodo naši kmetijski reji in je ravno v nasprotstvu z delovanjem naših resnih perutninarskih ustanov. (Nadaljevanje.)

VRT IN CVETLICE

Š. Rupret:

Vrtnica ali roža.

Jesen, ki prihaja, zahteva za vsakega vrtnarja začetek pripravljanja vrta za naslednje leto. Zato ima umen vrtnar tedaj polne roke dela s saditvijo, presajanjem vsakovrstne zelenjave, zlasti pa z vzgojo cvetlic, ki naj krasijo naše male vrtove. Kajti vrt brez rož je mrtev in pust. Na lepo cvetočem vrtu zadobi človek v težkih časih uteho in zadovoljstvo.

V cvetličarstvu na vidnem mestu se nahaja vrtnica ali roža — kraljica vrtov.

Rožo so vrtnarji tekom daljših dob s križanjem in presajanjem povzdignili do lepote, kot jo vidimo danes. Zasledovali so dolgotrajnost cveta, odpornost proti mrazu in pa pestrost cvetov. Zaključeno to iskanje še ni in vsak čas se pojavljajo nove vrste te žlahtne rože. Razmnožujemo jo s cepljenjem na oko ali okulacijo na lepe, ravne, enoletne poganjke šipkove rastline, ki jo dobimo po živih mejah in grmovju. Šipkovih divjakov si nakopljemo pozno oktobra ali novembra meseca, ko odpadejo listi, in jih presadimo na za to pripravljeno stalno mesto na vrtu. Izkopljemo jamico $\frac{1}{2}$ m široko in tudi toliko globoko. Zemljo pripravimo na ta način, da zmešamo dobre sprteninaste vrtnne prsti, primešamo še nekaj komposta, apnenega prahu, čistega lesnega pepela ali pa kalija; dober je tudi nitrofoskal in nekoliko težke rjave ilovnate zemlje. Če ima divjak dolge korenine, jih nekoliko skrajšamo, če jih ima premalo, napravimo z ostrim nožem po debelih grčastih koreninah par ostrih zarez, pomočimo v pripravljeno gosto ilovnato brozgo in potem vsadimo tako, da so vrhne korenine 5—6 cm pod površino zemlje. Zemljo, ki smo si jo prej pripravili, nasujemo v jamico, nekoliko potlačimo in na primerno višino postavimo debelce. Okoli korenin nasujemo nekoliko drobnega peska in nato zasujemo z zemljo. Ob suhih in ne mrzlih dneh vsadek tudi takoj zalijemo z vodo. Mlada debelca pripognemo k tlom in zasujemo s prstjo, sicer bi pozimi pozebla, starejša pa privežemo h količkom, da jih pozimi, ko zmrzuje zemlja, veter ne maje in ne odrgne luba pri tleh. Tudi cepljene rože sadimo na isti način, le pritlične postavimo v jamico tako globoko, da pride cepljeno mesto 3—5 cm pod zemljo. Priporočljivo pa je, da cepljenke sadimo zgodaj spomladi, kajti mladi poganjki so zelo občutljivi, zato je treba pri jesenski saditvi posebne opreznosti pri ozimljenju.

Že zgodaj spomladi moramo odkriti šipkove divjake, ki so v mili zimi že začeli pod toplo odejo poganjati, in jih pritrditi h količem. Vse poganjke na debelcu obrežemo, le tri do štiri poganjke na vrhu pustimo. Ko rože prvič cveto, to je začetkom junija meseca, je treba pripraviti vse za ce-

pitev, in sicer oster nožiček, nekoliko rafije in pa cepiče, ki jih lahko ohranimo, ako jih zavijemo v mah, moker pivnik ali cunje, in dalje časa pustimo na hladnem prostoru. Cepimo lahko do srede avgusta, da nam še tisto leto cveto, od tedaj do srede septembra pa že cepimo na speče oko, ki požene šele naslednje leto. Po kakem deževnem oblačnem dnevu, ko postane divjak dovolj muzeven, zarežemo na debelce ali na močne olesenele stranske poganjke, očiščene od trnja, črko veliki T. Vodoravna zareza naj ne bo pregloboka, da se vrh ne odlomi in tudi ne preširoka, navpična pa naj bo do 3 cm dolga. Z nožem narahlo odlepimo lub. Nato odrežemo zdravo oko žlahtne rože v isti dolžini kot je zareza z očesom v sredi. Liste odtrgamo, le del peclja pustimo, lesen del pa previdno odstranimo ter tako pripravljeno oko vložimo na ranjeno mesto za lub na divjaku. Vse nato precej močno povijemo z rafijo od spodaj navzgor mimo očesa. Napačno pa je obrezovanje divjakovih poganjkov pred cepitvijo, med njo ali po njej. Nekako 10 dni po cepljenju se opaža, da pecelj požene, začne veneti in končno suh odpade, oko pa naraste. To je znak, da je cepitev uspela. Šele sedaj polagoma obrezujemo poganjke in liste ter rahljamo povezo. Nizkih vrtnic po navadi ne cepimo sami, ker nimamo primernih podlag, ampak jih kupimo. Kasno jeseni ali zgodaj spomladi cepimo na Korkertov način, s prilepljenjem očesa na točno enako veliko mesto divjaka. Vendar je to zamuden način.

Nekatere vrste rož razmnožujemo tudi s potaknjenci. Predvsem plezalke in pa mnogocvetnice. Meseca oktobra ali pa zgodaj spomladi narežemo 25—30 cm dolge poganjke, jih spodaj odrežemo tik pod očesom ter jih potaknjemo v zemljo tako, da kakih 10 cm vsaj z enim očesom gledajo iz zemlje. Take pustimo popolnoma na miru, da se lahko okorenijo. Spomladi odženo in včasih že tudi tisto leto cveto.

Večina vse rože so več ali manj občutljive za mraz (le vzpenjalke in mnogocvetnice so bolj odporne), zato jih moramo zavarovati pred zimo. Ko začne odpadati listje, jih odvežemo od kolov in pustimo prosto nihati nekoliko dni, preostale liste odtrgamo, nato pa jih pritrdimo z lesenimi kaveljci k tlom. Ko je že parkrat rahla slana pobelila zemljo, pokrijemo krono, kateri smo prej postrigli vse daljše poganjke, z listjem ali slamo, ali pa s smrečjem. Večji del rož zmrzne šele pri 6—10° C mraza, le čajevke so bolj občutljive. Zavarovati jih moramo bolj proti morebitnemu dežju pozimi. Kapljice, ki zmrznejo na prezimovajočih poganjkih, so mnogo opasnejše roži kot pa suh mraz. Lahko jih tudi pokopljemo v rahlo zemljo ali pa stoječe dobro zavijemo, vendar pa ta način ozimovanja ni priporočljiv. Povrhu naloženega smrečja pritrdimo še kak nepremočljiv predmet. Zelo dobra je strešna lepenka. Tako pripravljene pustimo, da zapade sneg, ki je najboljša odeja. Spomladi začno zgodaj odganjati. Zato jih kmalu narahlo odkrivamo in pripuščamo zrak, ob hladnih nočeh jih pa zopet pokrijemo. Ko ni več nevarnosti za pozebo, v mesecu aprilu, jih obrežemo in privežemo h kolom. Lažje ozimimo nizke vrtnice. Ko začne zmrzovati, jih

ob suhem vremenu obsujemo precej na visoko z motiko, slično kot se pri-sipa krompir. Daljše poganjke tudi porežemo. Glede obrezovanja je težko določiti pravilo. Navadno se obrezujejo vrste, ki imajo močno rast, to so zlasti čajevke; vrste pa, ki ženejo slabo v les, se pa prikrajšujejo na dva do 3 očesa. Obrežemo tudi vse slabe in pa na znotraj rastoče poganjke.

Vrtnice sadimo ali v skupinah ali poedine, ali visokodebelne ali pritlične grmiče. Visoke cepimo običajno 1·20 do 1·50 m visoko, nizke imajo pa krono pri tleh. Visoke nam ne vzamejo skoraj nikakega prostora, dočim moramo pri nizkih imeti vsaj $\frac{1}{2}$ m v obsegu prostora, da se lahko razrastejo. Posamezna roža napravi lep vtis, ko gledamo svet iz bližine, medtem ko rože, ki so sajene v skupinah, vplivajo na gledalca iz daljave. Novodobno vrtnarstvo goji v vedno večji meri pritlične rože, ki so tudi glede prezimovanja veliko bolj pripravne.

Rože delimo v več razredov. Omenjamo le glavne, ki prihajajo za nas v poštev. Najlepše in tudi najbolj občutljive za mráz in vročino so čajevke, ki jako močno in lepo diše. Vendar jih radi velike nege že močno spodrivajo križanke čajevk, ki so že v lepih barvah in tudi bolj odporne. Kapucinke in njih križanke ali pernetijanke so lepe, večina brez duha, ki pa jako obilo cveto. Mahovke so zelo lepe v popkih, ki jih obrašča mah, vendar so še nedovršena vrsta. Mesečnice ali ponavljalke so že starejša vrsta, ki jako pogosto cvete. Plezalka ali vzpenjalke, neobčutljive rože za mráz, ki pa cveto z nekaterimi izjemami samo enkrat na leto. Nizke mnogocvetnice ali polijante so za mráz odporne ter cveto skoro vse leto, cvetovi pa sličijo onim plezalk. V vsakem navedenih razredov se dobijo že cvetovi vseh mogočih barv.

K zaključku naj omenimo še, da imajo tudi vrtnice svoje sovražnike, in sicer rastlinske na koreninah, deblu, listih in cvetu, kakor tudi živalske, ki se zajedajo v rastlino, pijejo soke in jo tako oslabe. Teh škodljivcev je mnogo, vendar omenjamo le glavne. Izmed rastlinskih je plesen, ki lahko uniči cele nasade. Po koreninah, stebelu in poganjkih se napravijo sivkaste bele pike, ki se jako hitro množe. Čim se pojavi ta bolezen, je treba takoj vse dele rastline prašiti (ne mazati) z žveplenim prahom pri mirnem solnčnem dnevu. Druga zelo razširjena bolezen je rja. Po mladem zelenem debelcu, zlasti pa pod listi, opazimo rdečkastorumene, rjave lise in pike. Če potegnemo s prsti po njih, nam je tudi roka vsa rjava. Bolezen je težko odpraviti, vendar pa jo lahko ustavimo, da ne napreduje. Čim opazimo prve znake, zelo občutljive vrste pa takoj spomladi, moramo škropiti vse dele na rahlo z 1 % modro galico. Med živalskimi škodljivci je posebno poznana mala zelena uš. Na mlajših poganjkih pijejo te živalce v celih skupinah sokove. Uničujemo jih z nalahnim obiranjem ali pa brizgamo previdno s tobakovim izvlečkom, mešanim z vodo in mazavim milom po napadenih delih. Nebroj drugih gosenic in hroščev se znebimo, če jih sproti obiramo, posebno spomladi.

Vrtnica ne zahteva veliko nege, le malo dobre volje, nekaj znanja je treba, pa ti s svojim lepim in duhtečim cvetjem bogato poplača skrb, ki si jo imel zanjo.

Z D R A V S T V O

M. U. dr. R. Vidmar:

Živčevje.

Kako deluje ta kabel živčnih niti? Kako je mogoče to, da zaznamo vsak najmanjši dražljaj? Kako občutimo bolečino v »kosteh«? Kako občutimo glad in žejo? Je to silno kompliciran aparat. Kot ima telefon, kateremu nalikuje naše živčevje, svojo centralo na glavni pošti, tako ima živčevje svojo centralo v lobanjskem mozgu. Tu so spravljene vse številke od roke, noge, srca, kože, mišic i. t. d. Semkaj mora priti vsak dražljaj, da ga zaznamo. Če ne pride do možganske sivi, to je najpovrhnejša plast možganov, ne zaznamo dražljaja na pr. ubodljajev. Ubodljaj ne pride pri nas do zavedanja. V tem slučaju delamo podzavestno. Tako je na pr. z delovanjem srca, pljuč, čreves, kratko z vsemi notranjimi organi. Le pomislimo, koliko bi morali misliti, če bi hoteli spraviti le srce in pljuča v pravilno harmonično delovanje. Da delujejo naše mišice pravilno, pa moramo zaznati. Ako ne bi tega zaznali, bi imeli nesmoterno, nekoordinirano gibanje. Vse bi šlo svojo pot in zmešnjav bi bilo veliko.

Če hočemo telefonirati iz Kranju komu v Ljubljano, nas zveže pošta v Kranju s progo, ki pelje v Ljubljano, ljubljanska centrala pa s progo v Ljubljani, ki pelje k dotičnemu, kateremu hočemo telefonirati. Isto je z živčevjem. Nekdo nas zbode s šilom v stegno. S tem razdraži čutno stanico, ki odda dražljaj po živčni nitki v hrbtni mozeg, in sicer v zadnji del hrbtnege mozga. Od tu gre dalje en del nitk navzgor, do podaljška lobanjskega mozga. Tu se nitke križajo in gredo na nasprotno stran. To se pravi, leve gredo na desno, in desne na levo in potem po sredini možganov, do možganske skorje, kjer pride do zavestne zaznave. Tu se odda dražljaj drugim nitkam, tako zvanim motoričnim nitkam, ki gredo po isti poti nazaj in ki se ravno tako križajo v podaljšku mozga in gredo po bolnem mozgu navzdol, pa ne več po zadnji, marveč po prednji strani v mišico. Mišice ukažejo, da je treba odmakniti nogo, ker jim ubodljaj prav nič ne koristi, marveč ji more le škoditi. In noga to stori. Tako torej deluje naše živčevje. Seveda je še polno različnih fines, katere so pa prekomplicirane, da bi jih navajal. Povem naj le to, da včasih sploh ne pride dražljaj v možgansko siv do možganske skorje, ampak preskoči že kar v hrbtnem mozgu iz zadnje strani na prednjo, tako da moramo takoj odmakniti nogo.

Kot so centrale med seboj v zvezi, tako so tudi živčne centrale med seboj v zvezi: vid in mišice, sluh in mišice i. t. d., vse je med seboj prepleteno, tako da se moremo obvarovati nevarnosti in smoterno delati.

Da ne nastanejo motnje v živčnem sistemu, moramo živce skrbno čuvati. Varovati se moramo vsakega razburjenja. Opojne pijače jim škodujejo, ravno tako sredstva, katera jih dražijo, kakor nikotin, kava, čaj, razne začimbe, kot paprika, poper i. t. d. So pa tudi različne bolezni, katere vplivajo kvarno na živce, zlasti spolna bolezen, imenovana sifilis ali lues. Njen vpliv na živce se pokaže v tem, da bolniku noge odpovedo, ali se mu omrači um. Pa tudi pretresi možganov škodujejo živčevju. Napravijo se male brazgotinice v možganih, ki dražijo živčevje in človeka meče božjast. V starosti odpove sluh in vid. To pa vsled tega, ker se živčna vlakna pokvarijo ter polagoma odmirajo.

Najboljše in popolnoma neškodljivo sredstvo za pomirjenje živcev je mrzla voda. Ta blaži vse dražljaje. Vsled izmenjave temperature se pretaka kri hitreje. To pretakanje krvi donaša telesnim delom, torej tudi živcem, več hrane. Vsled tega se živci omočnijo in postanejo bolj odporni proti neprijetnim dražljajem. Predvsem torej ženske, katerim živci »kar gomazijo«, kot se izražajo, naj uporabljajo mrzlo vodo. To jim bo silno dobro delo. Paziti pa morajo, da se ne prehlade. Mrzle kopeli se ne smejo delati na prepihu, ampak v toplem prostoru in najbolje zjutraj, preden se oblečemo, in zvečer, preden gremo spat. To nam prihrani denar za različne uspavalne strupe, kateri v začetku res pomirijo živce, a jih pozneje še bolj razburijo in bolezen gre od kraja naprej.

IZOBRAZBI

Fr. Žekar:

O življenju.

O kemično-mehaničnih svojstvih protoplazme.

Zgolj kemična raziskava protoplazme kot nositeljice življenja ni nudila znanosti onih rezultatov, na podlagi katerih bi zamogli označiti snov kot »živo«. Zato so skušali biologi s fizikalno-mehanično raziskavo najti kriterije za tako označbo.

V kakšnem skupnostnem (agregatnem) stanju se nahaja protoplazma, ali v trdnem, ali v tekočem? Ako opazuješ stanično sestavino z drobno-gledom, se utegneš na prvi mah odločiti za tekoče stanje protoplazme. Košček protoplazme, katerega odtrgaš od celine, se sklopi v kapljico. Enostaničar ameba preliva poljubno protoplazmo ter jo prilagoduje primerno vzboklinam ter vgrezninam terena, po katerem se pomika. Četudi je to na prvi pogled tako, vendar pa bi bila preuranjena trditev, da se

protoplazma nahaja le v tekočem stanju. Žabja jačeca na primer, ki vsebujejo zelo mnogo vode, ostanejo ure in ure neizpremenjena, če smo jih s pritiskom sploščili. Medusa se obnaša kot trdo telo, dasi vsebuje 96% vode. Taki primeri govorijo zopet za trdno stanje protoplazme. In res, kakor so tozadevni poskusi in opazovanja dognala, se protoplazma nahaja sedaj v kapljivotekočem, sedaj zopet v trdnejšem stanju, in kar je posebno zanimivo in važno, da poljubno — seveda po potrebi — prehaja iz trdnejšega stanja v tekoče in narobe. Da pa bomo to laže umeli, predočimo si nekoliko fizikalna svojstva raztopin. O pravih »pristnih« raztopinah govorimo tedaj, če se nahaja kemično telo v vodi v molekularnem stanju, ali pa če se je še izdatneje razkrojilo, to je tedaj, če so njegove molekule več ali manj razpadle v po dva ločena, s pozitivno in negativno elektriko napolnjena atoma ali pa v atomna kompleksa, v ione. V takem razdruženem stanju se nahajajo mnoge soli v notranjščini stanice. Velikost takih molekularnih delov je zavisna od števila atomov. Premer vodikove molekule znaša 0.1 milimikrona, premer škrobne molekule 5.3 milim. Še bolj pa naraste velikost snovnih delcev, če se družijo v raztopini v molekularne skupine. Take razstopine, ki vsebujejo molekularne komplekse, imenujemo, da jih ločimo od pristno molekularnih, koloidalne, ter nazivamo snovi same, ki se nahajajo v raztopini v takem stanju, po Grahamu koloidne, ker je posebno značilen zastopnik takih skupin klejevina. Velikost koloidnih delcev v raztopini je zelo različna. Z Zsigmondy-jevim ultramikroskopom* pri 100.000kratni povečavi zamoremo še opaziti delce, ki merijo v premeru 6—250 milimikronov. Zsigmondy je nazval take delce submikrone, da jih je ločil od večjih, ki so vidni z navadnim mikroskopom, od mikronov. Čim več je opisanih koloidnih delcev in čim manjši so ti, tem večja je površinska rezultanta, ki iz površja teh delcev izvira, in tem večja je njihova celokupna površinska napetost. Čim bolj napneš kakršnokoli povrhnico, tem več energije, moči rabiš, katera se zopet sprosti, kakor hitro se je napetost zmanjšala, odnosno ponehala. Od takega konstantnega sproščanja in obratno — vezanja energij v staničnem sestavu med drugim zavisi življenjski proces. In če pomislimo, da se nahaja nebroj opisanih koloidnih delcev v staničnem sestavu in da so ti po svoji velikosti najrazličnejši, tedaj zamoremo že iz tega sklepati, da mora biti tudi proces, ki iz takega mehanizma izvira, namoč zmotan, katerega pri svojem ustroju ne bi mogli razumeti, pa če bi bilo tudi možno, da bi nam bil v tej ali oni življenjski fazi do podrobnosti v posameznih delih in njihovih medsebojnih odnosih predočen.

Že iz gornjega kratkega pregleda fizikalnega stanja raztopin je razvidno, da se zamore nahajati eno in isto kemično telo, kakor so ravno

* Nbroj snovnih delcev plava po zraku, katere opaziš le, če padejo nanje poševno sončni žarki. Na takem principu poševnega svetlobnega obsevanja materije sloni Zsigmondyjev ultramikroskop.

plazmatični beljakovinski spoji, sedaj v nekoloidnem, sedaj v koloidnem stanju v vodi in da se tudi po mnogih svojih svojstvih spreminja. Obratno zopet zamorejo imeti kemično raznolike snovi pri istem fizikalnem stanju veliko število fizikalnih lastnosti skupno, to pa tako, da se medsebojne difference znivelizirajo. Od števila sproščenih ionov, ne pa od njihove kemične kakovosti je odvisna zmožnost (kapaciteta) raztopine prevajalca električnih energij. Od števila posameznih delov in njihovih velikosti je nadalje odvisen površinski razvoj stopljene snovi in od tega njena zmožnost za vsrkavanje drugih stopljenih substanc. Naraščajoče število delcev stopljene snovi in pojemajoča velikost takih delcev povzroča velikanska razmejena površja, s tem pa tudi površinska napetja in zmožnosti za vsrkavanje drugih stopljenih substanc v vodi. Z napenjanjem povrhnice posameznih delcev se vežejo velike množine energije, ki se zopet sproščajo, kakor hitro taka napetost popusti.

Že na podlagi navedenih maloštevilnih kemičnomehaničnih dejstev si lahko predočimo, kako različni energetični in snovni procesi se morajo vršiti v stanici, kakor hitro kak določen kemični spoj spremeni velikost svojih delcev. Učinke takega dogajanja zamoreš opazovati mikroskopsko, na pr. pri delitvi stanic, pri kateri se spreminjajo sestavni deli hromatina (beljakovine v staničnem jedru), pa tudi pri brazdanju stanic. Na površinski vsrkalni zmožnosti pa sloni na pr. prehrana stanice.

Tudi tako razmotrivanje o kemičnomehaničnih svojstvih protoplazme ni zadovoljilo biologe, ker še ne more razvozlati življenske tajne. Tako raziskovanje zamore zavesti do zaključka, da je življenje le slepo, pasivno dogajanje, ki se prav nič ne razlikuje od mrtvega dogajanja v prirodi. Življenje je pa le nekaj več. Mnogi fiziologi so zares razlagali, da je stanica mikroskopsko majhna kepica tekoče materije, v kateri se nahajajo deloma izoblikovane, deloma raztopljene substance. Proti taki razlagi je nastopil O. Hertwig. Ta pravi: »Recimo, znanost kemija bi bila v daljni bodočnosti tako spopolnjena, da bi nam zamogla zgradbo vseh beljakovinskih molekul in njihovih derivatov po analizi prikazati, da bi nam nadalje zamogla s svojo metodo povedati, katere vrste beljakovinskih molekul in drugih organskih snovi in v kateri množini da se v živeči stanici nahajajo, vendarle bi po našem mnenju na podlagi takih, vsekakor občudovanja vrednih uspehov kemičnega eksperimentiranja in metodike jedro življenskega problema še ne bilo rešeno in še ne pridobljen vpogled v bistvo živeče stanice in živečega protoplazme. Kajti stanica ni »živeča beljakovina«, kakor se je tu in tam trdilo,* ona ni morda le zmes brezštevilnih beljakovinskih molekul, temveč je organizem, ki sestoji iz zakonito med seboj zvezanih elementarnih življenskih enot, ki zase zopet tvorijo komplekse belja-

* Haeckel je bil mnenja, da je protoplazma kepica homogeneke žive snovi — (pri-pomba pisca).

kovinskih molekul in ki zato razpolagajo z lastnostmi, ki so od lastnosti enostavne beljakovinske molekule ravno tako različne, kakor so različne lastnosti slednje od lastnosti atomov, iz katerih se ta gradi.« In o življenjskem problemu pravi med drugim v neki razpravi: »Ta se pričinja prav za prav šele tam, kjer se konča raziskava kemika. Nad zgradbo kemične molekule se dviga zgradba živeče substance kot neka nadaljnja višja vrsta organizacije zgradba stanice, in nad to zgradbo se dviga zopet zgradba rastline in živali, ki prispevata še bolj kompliciran, naravnost umetniški sestav milijonov in milijard stanic, ki so med seboj kar najraznovrstneje razporejene in diferencirane.«**

Res je sicer, da raziskovanje kemičnih in kemično-mehaničnih lastnosti staničnih beljakovin oz. stanične snovi ne more prikazati takih uspehov, na podlagi katerih bi zamogli razvozlati življenjski proces, vendar se pa zdi, da je gornja ocena Hertwigova o uspehih kemikov in kemomehanikov nepopolna in nezadostna, vsled česar ji ne moremo v polni meri pritrditi. Saj je biokemija odkrila snov, njen kemični sestav, skratka material, na katerem se gradi življenska enota, stanica ter življenjski organizem sploh. Odkrila je čudno svojstvo koloidnih staničnih enot, pokazala je, kar je posebno важно, odkod prihaja, odnosno kako se sproščuje in se pojavlja stanična energija, kako se ta stopnjuje, pojema, zginjeva, odnosno kako se zopet veže, skratka, da sloni torej energetično javljanje življenske stanice na porazdeljevanju stanične snovi na posamezne, med seboj kvantitativno in kvalitativno oblikovane enote, na ta način na naraščanju snovne povrhnice in njene gladinske napetosti ter v obratni smeri zopet na združevanju takih enot v še večje enote in s tem zopet na zmanjšanju snovne površine ter zmanjšanju njene napetosti. Predvsem so pa dali biokemiki pobudo za nadaljnje mikroskopsko raziskovanje morfološkega sestava stanice. Biologi so namreč začeli sklepati: Če kaže stanična protoplazma tako čudna svojstva, tedaj mora biti njen »tehniški«, njen notranji morfološki ustroj posebne vrste, izkazati mora tedaj tudi fiksne notranje strukture. Nadalje, pojavilo se je vprašanje, kako vendar delujejo posamezni členi take življenske zgradbe med seboj, kakšna je njihova grupacija, kateri so njihovi medsebojni odnosi ter kako vplivajo posamezni členi v svojem delovanju drug na drugega? Biokemiki so videli pač posamezne vnanje učinke, razlagali so si marsikaterega izmed njih tudi povsem pravilno, ali način dogajanja, torej dogajanje samo, to je zamotano vezanje in sproščanje posameznih energij in najraznovrstnejše preoblikovanje posameznih snovnih skupin samih, vse to, kar bi bilo za razvozlanje življenskega problema nad vse важно, vse to je ostalo še vedno prikrito človeškemu očesu. Ni čuda tedaj, da so biologi začeli nato prodirati v glavni biološki problem z mikroskopskim opazovanjem tehniško-morfološkega sestava življenske stanice, o čemer bo govor prihodnjič.

** Radi vsebinske važnosti za naše nadaljnje umevanje podajam tozadevni odlomek dobesedno v celoti.

LEPOSLOVJE

M. Kragelj:

Prijateljeva oporoka.

(Nadaljevanje.)

»V kuhinjskem lijaku... Od onega večera... Saj veš...«

»Od katerega?«

»Od onega vendar, ko si v naši kuhinji tako neusmiljeno odslovil svojega prijatelja in sem občutila, da te kljub tvojemu nelepemu obnašanju ne bi mogla nikoli sovražiti — —«

»Anita — — Anita — —!«

»In, da si me neodoljivo premagal!«

Te besede je izpregovorila s toliko gorečnostjo, da sem planil pokoncu in jo skoro vdušil s svojimi poljubi. Nič več nisem dvomil o njeni pristnosti in iskrenosti, nič več o njeni veliki ljubezni, nič več — oj, nič več tudi o tem, da sem sam velik grešnik napram temu nebeškemu bitju, radi katerega sem oskrunil vez lepega in čistega prijateljstva...

Junij...

Odevele so rože. Njih opojni duh pa je ostal v najinih srcih...

Z Anito se ljubiva, oj ljubiva kot dvoje mladih, belih golobov.

Njena mati ve vse. Povedala sva ji in srečna se smehlja najini lepi ljubezni.

Tudi svojim domov sem pisal. Samo enkrat sem pisal, ker ves svoj prosti čas posvečam le Aniti.

Ne da bi kaj vplival nanjo, je tudi ona napisala pismo — Petru. Vrnila mu je vsa pisma in — njegovo sliko. Pokazala mi jo je. Lep fant — temne polti, biserno bleščečih zob, z izrazito, polno spodnjo ustnico. Iz nje izžareva sicilijanska strast... Ubožec se mi je skoro zasmilil ob misli na občutke, ki ga bodo spreleteli, ko prejme Anitine vrstice... Tako zelo sočustvujem z njim, da si po tihem želim, da bi ga prej zadela odrešilna krogla... Ubogi Pietro!

Julij...

Najina sreča je neskalsjena, kakor modri obok rimskega neba nad nama. Svetlejša je od kupole šentpeterske katedrale.

Z Anito večkrat ugibava, kdaj bo konec vojne. Kdaj prost in svoboden poletim z njo proti svojemu domu. Tam se poročiva in ustvariva toplo gnezdece.

Oj, vstvarila bi si je že sedaj — toda kot vojnemu ujetniku mi z Italijanko ne dovolijo poroke.

Potrpljenje! Saj ne bo trajalo — ne more več trajati tako dolgo. Skrivnostne stvari šušljajo v vojaških krogih. Zemlja je nasičena krvi! — — —

August . . .

Anita mi je zaupala radostno skrivnost. O njej razen naju ne ve še nihče ničesar. Tudi ne bova o tem govorila, dokler bo le mogoče.

Oj, kolikšna slast — — pa saj sem res rekel, da bova zaenkrat molčala, torej tega tudi svojemu dnevniku ne bom zaupal.

Oj, ljubljena moja golobica Anita! — — —

Gemona, dné . . .

V blaznici sem. Kako sem prišel sem in koliko časa sem že tu, ne vem. Komaj teden dni je minulo od onega trenutka, ko mi je bilo, kot da sem se pravkar prebudil iz strahotnega, krvavega, celo večnost trajajočega sna. V njem so me mučile strašne prikazni. Zdelo se mi je, da plavam po brezbrežnem škrlatnem morju krvi. V zraku nad menoj je neprestano pokalo in grmelo kakor iz topov. V polkrogu za menoj pa je stopala po krvavi gladini kakor čez kopna tla četa vojakov velikanov, s krvoločno zevajočimi očmi, s koncem svojih pušk vame naperjenimi bajoneti. Mukoma in le z nadčloveškim naporom sem ril po oceanu dalje ter s svojimi kakor svinec težkimi udi odrival od sebe krvavo se peneče vrtince. A zdelo se mi je, da se ne morem zganiti z mesta in da se mi vedno bolj in bolj približuje preganjajoča me pošastna četa. Spreдай, trumi na čelu, je stal titanski orjak in jo priganjal za menoj. Kadarkoli sem se ozrl, vselej se mi je zdelo, da me njegov votel, grozoten pogled zdaj pa zdaj pogoltne . . .

Kje sem že ta pogled nekoč ujel? Kje sem že nekoč v življenju srečal teh dvoje divjih, neizprosnih oči? — — —

Ne morem se prav domisliti. Kakor se ne morem jasno spomniti na dogodke, ki so se vrstili od onega davnega časa, ko sem v usodepolnem trenutku . . .

Ne, ne, ne! Ne smem razmišljati dalje o tem. Sicer se me vnovič poloti ona strašna tema, oni strahotni sen . . . In spet se bom zdravil v tlačečih, kakor môra me tiščočih sponah prisilnega jopiča, iz katerih so me pred nekaj dnevi oprostili. Zdravnik, ki se trudi z menoj, mi je zabranil sleherno razburjanje. Prepovedal mi je tudi pisanje. Toda kaj, kaj vruga naj počnem v tem brezčasnem enoličju? Ko mi pa roka vendar kar sama tiplje in krili po zraku, hlastaje po svinčniku in papirju?

Moram pisati! Moram! Kakor se morata alkoholik in morfinist vdajati svojemu strupu, da ne — propadeta! Da se propast — rafinirano odloži! — Ha-ha-ha — tako daleč je torej že z menoj? Tako zelo je že oslabljena moja volja? . . . Oj, pač — na žalost — tako in nič drugače! In

nobena zdravniška prepoved ne bi bila hasnila, da ne bi bil — kakor sem storil — preprosil bolniškega strežaja, ki mi je prinesel svinčnik in belega, prebelega, tolažilnega papirja...

In tako spet z okorno roko čečkam, dajajoč duška svojim zmedenim mislim, omotičnim ugibanjem, svojim pijanim čustvom. Morda moje črke niso niti prave — morda govorim čisto tuj, nikomur drugemu poznan in razumljiv jezik...? Nič zato! Saj ti vzdihni, pa najsi so tudi grgrajoče lajanje blaznika, ne prihajajo iz mojega grla zato, da jih kdorkoli razume in jim posveča svojo pozornost. Nikakor! Napisani so morali biti, ker so morali biti izlajani, da me ne zaduše:

»Svet je ostuden!«

»Svet je — garjav in propal!«

»Boga ni!«

»Ni poštenja, ni pravice!«

»Ničesar ni — tudi ljubezni ne!«

»Ljubezen je — blazna utvara!«

»Kdor ljubi — je zapisan blaznici. Bilo bi ga bolje ustreliti, kakor steklega psa!«

Kdor se mi drzne oporekati, naj stopi sem v blaznico. Tu, v tej žalostni hiši mu bom odprl oči, da bo spoznal — življenje.

Teden dni je komaj, odkar se mi je povrnila zavest, pa že poznam vse svoje sotrpine. Teden dni je komaj minulo, odkar so mi slekli »jekleno« srajco — odkar so odpahnili zapah debelih hrastovih vrat moje besnice, kjer sem na zamreženem ležišču ždel na slami predse bogve koliko časa in delil usodo s še tremi tovariši: z enim moškim in z dvema — ženskama.

Zavest se mi je povrnila kar nenadoma. Kakor da sem se naenkrat prebudil iz težkega sna, sem odprl oči in zastrmel okoli sebe. Izprva nisem razumel ničesar. Hotel sem si zmaniti oči — toda začutil sem, da so mi roke povezane. Povesil sem pogled in tedaj sem šele opazil, da sem povit v sivkastorjavo trdno stikano platno. Bliskoma se je zdramila v meni strašna zavest, da sem med — blazniki.

Šele tedaj sem opazil na sosednem ležišču — tovariša. Srepa me je gledal, klečaje in s komolci uprt v razrito slamo. Izraz njegovega obraza je nalikoval pobesnelemu psu, ki s stisnjenim zobovjem preži, da zdaj pa zdaj popade svojo žrtev...

In že je tedaj nenadoma zarožljalo v ključavnici. Tečaji težkih vrat so zaječali in na pragu celice so se prikazali odrešilni obrazi — ljudi. Baš v pravem hipu — kajti sicer bi me bila, mislim, strašna zavest in nenadna ugotovitev moje usode — ubila.

»Kako je — prijatelj?«

Kakor odrešilni angelski glas je dobrohotno in prijazno zazvenela kraj moje postelje blagozvočna zdravnikova beseda.

»Hvala, gospod zdravnik!«

Lice se mu je zjasnilo in kakor solnčni žarek je zasijala radost v njegovih temnih, globokih očeh, ko je nadaljeval:

»Imaš kako željo, prijatelj?«

»O, gospod zdravnik — —!«

Zrušil sem se pred njim na kolena. In ko sem spet hotel govoriti, me je kakor klešče zagrabilo za goltanec, da nisem več spravil besede iz ust. Strepetal sem po vsem telesu in čutil, da mi polze po licih nezadržane solze.

Tedaj je zdravnik nekaj pošepnil svojemu spremljevalcu na uho. Slednji je pristopil k mreži in jo odmaknil. Četvero rok me je dobrodušno prijelo in me dvignilo s slamnatega ležišča. Klecajočega in drgetajočega po vsem telesu sta me nato zdravnik in njegov spremljevalec odvedla iz žalostne, zatohle celice. Blaznik sem se vračal v — življenje...

In zdaj sem tu že skoro teden dni prost — brez povezanih rok, brez zamreženih lin nad ležiščem, brez železnih mrežastih križev na visokih oknih besnice; brez togih in topih pogledov kreatur z živalskim izrazom na stisnjenih čeljustih, režečih in penečih se med golčanjem in na volkove spominjajočim zavijanjem...

Oj, prost, s trohico svežega zraka v pljučih, s prgiščem sončne svetlobe na odrevenelih udih, ki jih z vsakim dnevom uspešneje pregibam po prostranem, od visokih zidov obdanem vrtu ali dvorišču jetnišnici podobne blaznice.

Prečudno je, da me ta zavest pičle svobode tako zelo umirja. Prečudno, da se kljub žalostnim obrazom, ki me tu obdajajo, tako zelo radujem ob pogledu na skromno ped osušene trave, na katero pada z že skoro golega drevja orumenelo listje. Neverjetno, kako me poživlja ta umirajoča jesenska pokrajina. Zdi se mi, da je v meni nekaj, kar je v popolnem skladu z izdihujočo prirodo. Ničesar si ne želim, ničesar drugega ne pričakujem kakor ono, kar pričakuje narava: — pokoja, dobrodejne dovršitve leta...

Neslišno, tiho bo napočila zima. Zapadel bo rahli sneg in pokril življenje v pozabo. In tudi nad mojo dušo bo kanilo nekaj rahlega in ledenega ter pogreznilo njene utripe v — nič...

— — — — —
Čuden nemir se me loteva. Kaj, če zime ne bo? Kaj, če sneg ne zapade? Pravijo, da često minevajo v Italiji zime brez snega. In ako sneg ne zapade, kaj, če tudi nad mojo dušo ne bo kanilo ono rahlo in ledeno, ki bi pogreznilo njene utripe v — nič? — — —

Zakaj si želim — smrti?

Zakaj ne verujem več v Boga in v ljubezen?

Zakaj mi ni več do — ničesar?!

Zato, ker nočem doživeti trenutka, ko postane moja strašna slutnja — zavest!

Zato, ker nočem — zaznati resnice!

Samo dvoje je izhodov zame:

Umreti v nevednosti. Umreti, preden se zavem. Ali pa — pogledati za hip resnici v obraz in — dokončno zblazneti!

In če si v nebesih, resnični Bog, potem ne moreš več dalje trpinčiti človeka, ki si ga ustvaril s to dvojno muko.

Ako nimam več Anite, o moj Bog, in jo je ubil — on; in ako sem jaz zato ubil — njega, pomisli Vsegamogočni na mojo — ubogo mater! Nanjo, ki mi je dala življenje in me učila, da Te molim! — — —

Usmili se nje in mene — o Gospod! — — —

Meseca decembra 1918 — doma.

Pobegnil sem iz blaznice.

Kot zasledovana zver sem se plazil, potikal in skrival po gozdnih in hribovitih stezah ter slednjič pribežal, telesno in duševno izčrpan do one-moglosti, domov.

Tu sem izvedel, da je vojska končana. In sem izvedel, da smo dočakali — osvobojenje.

In kakor da je kruta Usoda neizprosno terjala, da tudi sam doprinesem na žrtvenik svobode svoj dolžni obol, sem z grozo v duši moral zaznati še najstrašnejše.

To se je zgodilo v trenutku, ko sem se brez moči, v svojih mislih in na svojih ustih mater in domovino, opotekel do domačega praga in potrkal na vrata. Ko sem potrkal prvič in potrkal še drugič, pa se mi vrata niso odprla...

Tedaj se je zdramila najtemnejša slutnja mojega življenja. Slutnja, ki so mi jo že čez par minut potrdili sosede in ki jo zdaj s tresočo roko in z do skrajne apatičnosti razbolelo in zmrcvarjeno dušo zaupam temule dnevniku kot neodvratno dejstvo:

V času svojega zdravljenja v gemonski blaznici so mi v presledku dveh kratkih dni pokopali — očeta in mater. Mojega kremenitega, resnobnega očeta in mojo sladko, prenežno mamico!

Vsebina: Internacionalizem in združništvo (str. 257). — Zadržna glavnica (str. 261). — Brezplodna polemika (str. 264). — Razvoj gospodarskega življenja v srednjem veku (str. 266). — Za obednico (str. 270). — O pravilnem pranju obleke in perila (str. 271). — Gospa (str. 273). — Vrtnica ali roža (str. 275). — Živčevje (str. 279). — O življenju (str. 280). — Prijateljova oporoka (str. 284).

»Zadrugar« izhaja mesečno 20tega in stane celoletno 24 Din, posamezna številka 3 Din. Naroča in reklamira se pri upravnem odboru N. Z. U. D. Ž., Ljubljana, Masarykova cesta, kamor se pošiljajo tudi dopisi. — Odgovorni urednik: Dr. Benko Leopold, Koldvorska ulica št. 39. — Tisk tiskarne Makso Hrovatin v Ljubljani.

Pitaj čebele

pravočasno in ne prepozno!

Glavna jesenska paša naših čebel je minila približno sredi septembra. Uspeh na ajdovi paši je bil srednji. Nekateri so več natrčili, drugi pa, ki jim ni bila sreča naklonjena, in ki niso postavili močnih čebel na pašo, so dobili pač nekoliko manje. Slednjim sledeče v pouk:

Čebele spomladi špekulativno krmi, tako da imaš močne družine in uspeh boš imel, če je le količkanj naklonjeno vreme. Nabaviti si je pač treba sladkor za pitanje čebel, poleg tega pa je treba imeti tudi nekoliko dobre volje. Sladkor stane Din 6.75 kilogram in ga lahko kupiš, kolikor ga potrebuješ, v naši čebelarški zadrugi na Masarykovi cesti 17/III. v poslopju Nabavljalne zadruge. Če nimaš denarja ravno pri roki, si lahko nabaviš sladkor tudi na obroke.

V prvi vrsti moraš pa paziti, da imajo družine dovoljno zimsko zalogo. Nikar ne štedi pri čebelicah, kajti vsaka štednja je usodna. Izkušnja uči, da mora biti pri uzimljenju medena zaloga s satjem in čebelami vred težka 18 kg, primanjkljaj moraš pa dopolniti z medenimi sati ali pa z razredčenim sladkorjem. Pri takšni zalogi so gotovo čebele pre-skrbljene do meseca aprila, če le ne nastopi kaj izrednega, kot na primer izguba matice, zelo neugodno vreme i. t. d.

Drži se vedno načela — pokladaj pravočasno in nikdar ne prepozno! Ob lepem vremenu krmi le zvečer oziroma ponoči, pri slabem, deževnem vremenu lahko tudi podnevi. Ko si gotov z ureditvijo zimske zaloge, lahko pričneš s trčenjem medu, kolikor ti ga je pač ostalo. Trči v jutranjih urah, ko čebele ne izletavajo, kajti paziti moraš, da pri točenju ne povzročiš ropanja okoli lastnega ulnjaka, ki se potem lahko razširi tudi na ves okoliš. Toči previdno, in sicer po možnosti v zaprtem prostoru, tako da čebele ne pridejo do medu. Boljše je previdno delati kot se kasneje brezuspešno truditi za omejitev ropanja.

Dobljeni med lahko prodaš naši Čebelarški zadrugi, ki ti ga plača po dnevnih cenah. V primeru, da ti to ne konvenira, nabavi si istotam lično izdelane lončke, ki ti bodo prav prišli za na drobno prodajo.

Na zalogi imamo prvovrstni

gorenjski krompir

Članstvu svetujemo, naj si ga nabavi za zimsko dobo že sedaj. Pozneje bo krompir dražji, pošiljanje pa vsled mraza otežkočeno. Naročila sprejemajo blagajne v prodajalnah.

Tudi s kurivom

(bukova drva, kolobarji in premog) se založite čimprej. V deževnem jesenskem vremenu Vam ne bomo mogli postreči s tako dobrim in suhim blagom kot sedaj.

Izvoljeni delegati.

Na podlagi izvršenih volitev dne 17. septembra 1933 so izvoljeni v smislu člena 8. Pravil, oziroma tozadevnega pravilnika, sledeči delegati oziroma njih namestniki, ki zastopajo člane na občnih zborih »Podpornega društva železniških uslužbencev in upokojencev v Ljubljani«.

I. volišče: Direkcija drž. žel. v Ljubljani.

Delegati: Deržič Ivan, Furlan Josip, Sternad Franc, Klebel Emil, Petek Milan, Hvala Milan, Trček Stane, Vertačnik Albert, Šircelj Karol, Zupan Ciril, Černe Ernest, Kink Fortunat in Patik Klavdij.

Namestniki: Logar Ivan, Fratina Ludvik, Meze Anton, Plešič Oroslav, Kuret Mario, Majcen Franc, Outrata Karol, Gregorač Franc, Leskovec Franc, Kragelj Mirko, Majdič Peter, Rožanc Jože in Strus Rudolf. Prvih 9 delegatov zastopa po 95 glasov, ostali pa vsak po 94 glasov.

II. volišče: Ljubljana glavni kolodvor.

Delegati: Roter Albin, Škof Franc, Juh Leopold, Weber Matija, Bajec Alojz, Živic Ivan, Gerželj Ivan, Kocjan Ivan, Kavčič Viktor, Žerjav Karel, Vodnik Janez, Dovč Franc in Kervin Franc.

Namestniki: Soklič Rudolf, Dermelj Jožef, Praznik Alojz, Tome Filip, Klun Ludvik, Suštar Franc, Lozej Avgust, Ošaben Ludvik, Pavlič Miha, Anžur Leopold, Rajgelj Franc, Ižanc Rudolf in Grebenc Franc. Vsak delegat zastopa po 94 glasov.

III. volišče: Kurilnica I, Ljubljana glavni kolodvor.

Delegati: Dobraje Milan, Zorman Franc, Sone Franc, Tekavec Karol, Čebulj Ivan in Belcjan Martin.

Namestniki: Okorn Avgust, Raztresen Anton, Škerlj Jože, Tornič Filip, Geiser Jakob in Škerjanc Franc. Vsak delegat zastopa po 86 glasov.

IV. volišče: Kurilnica II, Ljubljana gor. kolodvor.

Delegati: Eggy Ludvik in Sedlar Franc.

Namestniki: Novak Ignac in Blaž Ivan. Prvi delegat zastopa 98, drugi pa 97 glasov.

V. volišče: Ljubljanski dvor (upokojenici).

Delegati: Miculinič Rudolf, Hovansky Aleksander, Frankovič Ivan, Zuccato Vincenc, Pleničar Pavel, Šneider Anton, Konič Ivan, Rebec Franc, Novak Alojzij in Alič Anton.

Namestniki: Blažič Franc, Lah Aleš, Cichocki Franc, Lisec Rudolf, Mlakar Ljudevit, Rogač Franc, Hoge Karl, Voje Mihael, Zupančič Franc in Sedej Anton. Vsak delegat zastopa 99 glasov.

VI. volišče: Borovnica.

Delegati: Zupan Miha in Eržen Anton.

Namestniki: Keržmanec Drago in Krašovec Jakob. Prvi delegat zastopa 93, drugi pa 92 glasov.

VII. volišče: Rakek.

Delegati: Gerl Franc, Schoss Rudolf in Šibenik Ivan.

Namestniki: Petrič Emanuel, Molk Ivan in Mrhar Anton. Prvi delegat zastopa 94 glasov, ostala dva pa po 93 glasov.

VIII. volišče: Novomesto.

Delegat: Čampelj Franc.

Namestnik: Hribar Jožef. Zastopa 100 glasov.

IX. volišče: Zalog.

Delegati: Čepar Anton, Budal Alojzij, Srebrnjak Matija.

Namestniki: Štrukelj Andrej, Škarja Anton in Dejak Jožef. Prvi delegat zastopa 74 glasov, ostala dva pa vsak po 73 glasov.

X. volišče: Litija.

Delegata: Turk Ivan in Kukavica Franc.

Namestnika: Jurca Ignac in Pavliha Franc. Vsak delegat zastopa po 5 glasov.

XI. volišče: Trbovlje.

Delegat: Izlaker Janez.

Namestnik: Godeša Franc. Zastopa 79 glasov.

XII. volišče: Zidanimost.

Delegati: Likovnik Avgust, Baraga Ivan, Radej Alojz, Eržen Franc in Pičinin Alfred.

Namestniki: Kovačič Anton, Svečnik Matija, Štigelj Florian, Mokotar Anton in Burkeljc Leopold. Prvi trije delegati zastopajo po 90, ostala vsak po 89 glasov.

XIII. volišče: Celje.

Delegati: Petek Leon, Rozman Alojz in Sorčan Ivan.

Namestniki: Weingerl Jožef, Korent Andrej in Šket Franc.
Prvi delegat zastopa 80, ostala dva pa vsak po 79 glasov.

XIV. volišče: Poljčane.

Delegati: Ambrož Franc in Sušek Alojzij.

Namestniki: Kunej Matija in Vertnik Franc. Prvi delegat zastopa 67, drugi 66 glasov.

XV. volišče: Pragersko.

Delegati: Pšeničnik Anton, Bele Jurij in Zafošnik Ivan.

Namestniki: Svetic Anton, Lutman Stanko in Tratar Karol.
Vsak delegat zastopa po 98 glasov.

XVI. volišče: Maribor glavni kolodvor.

Delegati: Zavadlav Leopold, Jančič Vincenc, Glaser Friderik, Tušek Stanislav, Gajšek Božidar, Okretič Franc in Smerdel Jožef.

Namestniki: Amon Anton, Pintar Ludvik, Kaiser Anton, Pernarčič Karol, Paulinič Avgust, Petek Rudolf in Ivančič Rudolf.
Prvi trije delegati zastopajo po 95, ostali štirje pa vsak po 94 glasov.

XVII. volišče: Maribor koroški kolodvor.

Delegati: Mordej Franc in Kuderca Franc.

Namestniki: Bračko Ferdo in Jančič Karol. Prvi delegat zastopa 98, drugi 97 glasov.

XVIII. volišče: Kurilnica Maribor.

Delegati: Artič Franjo, Kajzer Albert, Mustek Srečko, Selan Albin, Krese Anton, Stanovnik Ivan in Blatnik Leopold.

Namestniki: Ločičnik Albin, Marčič Konrad, Veselko Martin, Sluga Ivan, Veronek Jakob, Koren Ferdo in Pandža Nikola. Prvi štirje zastopajo po 94, ostali trije pa vsak po 93 glasov.

XIX. volišče: Delavnica Maribor.

Delegati: Kessler Rudolf, Ropret Jakob, Tratnik Jože, Veronek Franc, Kramžer Ivan, Vidmar Ivan, Kocjan Rudolf, Muraus Alojz, Ogrizek Adolf, Kuder Matija, Mravlje Albin in Kralj Herman.

Namestniki: Žunec Matija, Božič Alojzij, Franko Peter, Pregelj Friderik, Ÿblajs Franc, Mivšek Franc, Menih Karol, Može Pavel, Vranič Franc, Štrukelj Franc in Bačnik Jože. Prvih 10 delegatov zastopa po 96, ostala dva pa vsak po 95 glasov.

XX. volišče: Maribor, Narodni dom (upokojenci).

Delegati: Rebolj Anton, Karba Alojzij, Černič Karol, Kejžar Ivan, Macarol Jakob, Ramelli Franc, Žabkar Josip, Petek Anton, Bačnik Jakob, Macarol Josip, Soršak Ferdo in Koželj Mirko.

Namestniki: Neubert Simon, Dobovišek Rok, Kristl Franc, Šibenik Matija, Schweiger Simon, Motoh Ivan, Muchiut Jakob, Jejčič Alojzij, Skvarča Ivan, Logar Josip, Golob Valentin in Legiša Ivan. Prvih deset zastopa po 100, ostala dva pa vsak po 99 glasov.

XXI. volišče: Vuzenica — Muta.

Delegata: Bučar Luvik in Sovre Franc.

Namestnika: Preglav Franc in Žerak Ivan. Prvi zastopa 75, drugi pa 74 glasov.

XXII. volišče: Ptuj.

Delegati: Čuček Ivan, Tumpej Alojz in Ačko Josip.

Namestniki: Delpin Ivan, Tomšič Josip in Femec Franc. Vsak delegat zastopa po 92 glasov.

XXIII. volišče: Čakovec.

Delegat: Rataj Gabrijel.

Namestnik: Ivančič Anton. Zastopa 78 glasov.

Izvoljenih je skupno 115 delegatov in ravno toliko namestnikov.

V Ljubljani, dne 20. septembra 1933.

Za upravni odbor:

I. Lipovšek, s. r.

I. Škerjanc, s. r.

Gotovo si želite kupiti dobre, ročno izdelane čevlje! Dobite jih v zadrugi ni prodajalni od preproste do najfinije galanterijske vrste.	SVEČARNA PAX		Ako želite dobro pecivo potem uporabljajte za priraditev istega Dr. OETKER-jev pečilni prašek in Dr. OETKER-jev vanilni sladkor
Zahtevajte „ADIA“	Kopač & Stele, d. z o. z., Ljubljana, Celovška c. 14		Kako prirediš Dr. Oetkerjev šartelj?
Prišli boste do prepuščanja, da so moji čevlji v resnici prvovrstni izdelki. Andrej Gradišar izdelovalnica čevljev Križe na Gorenjskem	priporoča: voščene sveče za oltarje, sveče za pogrebe, sveče (paratinske) za hišno rabo, voščene zvitke, svečke za božična drevesa. Nagrobne lučke itd. po zmernih cenah. — Kupuje čebelni vosek in voščine v vsaki množini po dnevni ceni.		Zmešaj 14 dkg surovega masla s 3 rumenjaki, dodaj 1 zavoj Dr. Oetkerjeve zmesi za šartelj, ¼ mleka in čvrst sneg 3 beljakov. Testo naj gosto teče z žlice. Peci ga v dobro nameščenem modlu pri srednji vročini!
Zahtevajte, da se Vas brije le z „Merima“ milom!	„Merima“ dečje milo ni samo nežno, nego tudi antiseptično!	„Merima“ je čisto domače podjetje. Kupuj domače proizvode!	Žika je samo ena. Če hočete piti res dobro in ne predrago žiko, zahtevajte izrečno ŽIKO. Ali prejimate mesečnik „ŽIKA“?

Veletrgovina s papirjem M. TIČAR priporoča vse pisarniške in tehnične potrebščine po ugodnih cenah	 Hubertus
Cenjene gospodinje zahtevajte KIS za vlaganje kumarc in sočivja najfinejši vinski in naravni kis katerega izdeluje ter za njegovo jakost in kakovost jamči: ♦ TOVARNA KISA: BRATA PEČNIK d. z o. z. Ježica pri Ljubljani Telefon: Ježica št. 6	Zadruga stremi za tem, da postreže svojim članom z dobrim, cenenim in domačim blagom. Zato priporočamo vsem članicam, naj kupujejo HUBERTUS-OVO MILO celjske milarne z zgoraj razvidno zaščitno znamko. Vsaka gospodinja naj se prepriča, da je milo enakovredno drugemu, četudi dražjemu blagu. Cena navadnemu milu Din 5'50, kos $\frac{1}{2}$ kg, terpentinovemu pa Din 6'50.
MARIBORSKA MEHANIČNA TKALNICA IN APRETURA DOCTOR IN DRUG SE PRIPOROČA CENE KONKURENCNE	 DEŽNIKI L. MIKUŠ LJUBLJANA, MESTNI TRG ŠTEV. 15 NA MALO TELEFON 22-82 NA VELIKO USTANOVLJENO 1839

ŠMOL-

pasta
pristna terpentinska
krema za čevlje

AEROXON

medeni muholovec
z žebličkom

Tako izgleda zavitek
odličnega, res
domatega izdelka

Dr. PIRČEVE SLADNE KAVE

Članice! Z Dr. Pirčevo sladno kavo pripravite za
Vašo družino prav izborno, okusno in zdravo kavo.
Otresite se predsodka, da je dobro le blago s tujimi
imeni! Bodite prepričani, da izdelujejo domača
podjetja blago, ki nadkriljuje tuje izdelke. Članice,
ne pozabite pri naročilu vpisati Dr. Pirčeve sladne kave.

ZDRAVILNO VODO

Uživanje te vode priporočamo tudi zdravim ljudem
ker jih osvežuje, istočasno pa tudi pospešuje
izločevanje strupenih sestavin iz telesa

Zdravilišče Slatina-Radenci

zdravi bolezni srca, živec, ledvic in presnove.
Otvorjeno je od maja do oktobra.

Prva veletrgovina s papirjem in pisarniškimi potrebščinami IV. BONAČ

priporoča

vse šolske, pisarniške in tehnične
potrebščine

Prvovrstno blago! / Najnižje cene!

ČEVLJI S ČRKO
ROČNEGA IZDELKA,
ZAJAMČENO DOBRO
IN IZ PRVOVRSTNEGA
USNJA IZDELANO OD TT.

ALOJZIJA BERTONČIJA

ČEVLJARSKEGA MOJST-
RA, LJUBNO P. POD-
NART, DOBITE V ZA-
DRUŽNI TRGOVINI
POSKUSITE IN PREPRIČAJTE SE!

Proti
zobnemu
kamnu

SARGOV

KALODONT

Nabavljalna zadruga uslužbencev drž. železnic, r. z. z o. z. v Ljubljani

Centrala: Ljubljana, Masarykova cesta 17, telefon št. 2241 in 2248.

Prodajalne:	Ljubljana:	Glav. kol., Masarykova cesta 17, telefon št. 2248
		Gor. kol., Bleiweisova cesta 35, telefon št. 2641
	Maribor:	Koroški kol., Frankopanska cesta 34, telefon št. 2061. Glavni kol., Aleksandrova cesta 49, telefon št. 2825

Prodajamo samo članom.

CENIK št. 9

veljaven od 20. septembra 1933.

Zadruga si pridržuje pravico, objavljene cene med mesecem znižati, event. zvišati.

Na reklamacije se oziramo le
takoj ob prejemu blaga!

MLEVSKI IZDELKI

Moka, Ogg	kg	3—
" Og	"	3—
" št. 2	"	2 80
" št. 5	"	2 60
" ajdova	"	5 50
" ržena	"	2 60
" koruzna	"	1 30
" koruzna bela	"	2—
" krmlilna	"	1—
Zdrob, pšenični	"	3 50
" koruzni	"	2 25
" činkvantin	"	3—
Otrobi, pšenični drobn	"	—80
" pšenični debeli	"	1 10
" koruzni	"	—80
Drobtine	"	6—

TESTENINE

Makaroni jajčni v kartonih kg	10 50
Špageti jajčni v kartonih "	10 50
Makaroni, jajčni	9 50
" domači	7—
Polži, jajčni	9—
" domači	7—
Rezanci, domači, široki	7—
Špageti, domači	7—
Fidelini, domači	7—
Krpice, domače	7—
Zvezdice, domače	7—
Fidelini, E. B.	21—
Rezanci, E. B.	19—
Krpice, E. B.	21—
Jajnine	17—

ZRNJE

Riž, Carolina	kg	11—
" Ia	"	9—
" Ila	"	6—
Koruzna, debela, sušena	"	1 20
" drobna	"	1 75
Kaša	"	3 50
Ješprenj	"	4—
Ješprenjček	"	8—
Fižol, cipro	"	—
" prepeličar	"	3—
" ribenčan	"	—
Leča, debela Ia	"	12—
" Ila	"	6—
Grah, zelen	"	13—
Piča za kure	"	1 75
" " Promiul	"	10—
Ptičja hrana	"	7—

SLADKOR

Sladkor v kockah	kg	16—
" sipa drobna	"	14—
" sipa debela	"	14 10
" v prahu	"	16 25
Bonboni	"	26—
" polnjeni Ia	"	40—
" polnjeni Ila	"	30—
Kandis	"	23—
Margo slad	"	44—
Bonbonijera	škatl.	12— do 48—
Šumeča limonada	kom.	1—

SOL

Sol, fina	kg	8—
" morska	"	2 75
" namizna	"	3 50

KAVA

Kava, Perl	kg	72—
" Portorico	"	72—
" surova Ia	"	58—

Kava, surova Ila	kg	46—
" žgana	"	66—
" žgana »Special«	"	78—
" žgana Rio	"	56—
" Hag vel.	zav.	27—
" Hag mali	"	14—

KAVNE PRIMESI

Kava, sladna Dr. Pirčeva kg	12—
" Kneipp	13—
" žitna	8—
" ržena »Proja«	12—
" " Žika	14—
" figova	22—
" Enrilo	20—
" Enrilo	škatl. 16—
" redilna	kg 20—
Cikorija, Franck	kg 16—
" kolinska	" 16—
" Favorit	" 16—

MAST

Mast	kg	17—
Mast v dozah po 5 kg	doza	90—
Ceres, bel, rumen	kg	24—
Čajno maslo Ia	"	36—
" " Ila	"	30—
Kuhano		

